

Voorwoord

Voor de inhoud van deze Handleiding en Instructie Arbitrage (HIA) hebben we ons vooral laten leiden door de inhoud van de “FIVB Refereeing Guidelines and Instructions”.

Deze HIA is bedoeld voor alle officials in de nationale competities (Topdivisie, 1^e en 2^e divisie) en in de regiocompetities.

Het is belangrijk dat alle scheidsrechters zich realiseren hoe belangrijk hun optreden is in het moderne volleybal. Het spel moet enthousiast en levendig gespeeld kunnen worden met zo min mogelijk onderbrekingen.

De werkgroep arbitrage heeft vertrouwen in het feit dat scheidsrechters en alle andere betrokken officials de Officiële Spelregels kennen en ook toe kunnen passen. Daarom wordt er in deze HIA niet nog eens tot in detail op deze spelregels in gegaan.

Het hoofddoel van de HIA is om alle officials zo veel mogelijk op één lijn te krijgen.

Het arbitrerende is meer dan het leiden van een wedstrijd door gebruik te maken van de spelregels als basis voor alle beslissingen. Er worden meer vaardigheden gevraagd.

Scheidsrechtersvaardigheden worden verkregen door individuele en persoonlijke ervaringen op te doen. Door deelname aan de vele jaarlijkse volleybalevenementen en door je als scheidsrechter te realiseren dat je geen “buitenstaander” bent bij een wedstrijd, maar dat je een integraal onderdeel bent van de wedstrijd. Juist daarom kan en mag hij zijn taak niet uitvoeren door alleen maar te zoeken naar gemaakte fouten door de spelers of de teams als het gaat om balbehandeling of gedrag en dan de daarbij behorende sancties toe te passen. Dat is niet de scheidsrechter die een wedstrijd conform de inzichten van het moderne volleybal in goede banen kan leiden. Wij willen een scheidsrechter zien die behalve een volleybaldeskundige ook een spelleider is van de spelers. En die samen met hen wil werken in het belang van het volleybal en van de wedstrijd. En alleen als het echt noodzakelijk is, zal de scheidsrechter een beslissing moeten nemen die het verloop van de wedstrijd beïnvloedt.

De scheidsrechter moet zichzelf in een wedstrijd nooit op de voorgrond zetten, maar altijd op de achtergrond blijven en alleen maar ingrijpen wanneer dat echt nodig is. Dat is het gedrag dat vooral nodig is in het moderne volleybal.

In het moderne volleybal willen we graag spectaculair volleybal zien dat een geweldige show is voor alle betrokkenen. Modern volleybal is een snelle en spannende sport zonder lichamelijk contact met de tegenstander. Dat vraagt om een hoge mate van lichamelijke

conditie, snelle coördinatie en vooral veel samenwerking. We kennen niet alleen maar het volleybal dat gespeeld wordt door volleyballers in een kleine zaal met weinig publiek, maar ook volleybal dat over de hele wereld wordt uitgezonden. In beide gevallen willen de spelers en de toeschouwers niet elke keer de scheidsrechterfluit horen, maar willen ze een spectaculaire show zien met individuele en teamacties die gaat om de winst van elke rally.

Een goede scheidsrechter helpt hierbij door op de achtergrond te blijven. Een slechte scheidsrechter belemmert deze show door een leidende rol te willen spelen in de wedstrijd. Hij wil opvallen in plaats van de spelers en de teams te belonen voor hun spectaculaire en opwindende acties. Op dit niveau moet hij kunnen fluiten in de geest van de spelregels. Bovendien is het van belang dat de scheidsrechter een uitstekende relatie in stand houdt met de spelers, coaches, etc. Hij vervult op dit niveau een voorbeeldrol voor de andere wedstrijddeelnemers.

Tijdens de wedstrijd moet hij in staat zijn om onderscheid te maken tussen normaal menselijke uitingen van gevoelens, gemaakt onder invloed van de wedstrijdspanning en van uitingen van bewust onsportief gedrag. Hij mag zulke spontane emotionele uitingen nooit bestraffen zolang de wedstrijd wordt gespeeld in een sportieve sfeer. Redelijk acceptabele gevoelsuitingen als opstaan van de bank om te juichen voor een spectaculaire actie of voor een aanmoediging, moeten getolereerd worden. Echter bewust onsportief gedrag of wangedrag in woord en gebaar ten opzichte van de tegenstander of protesten tegen de beslissingen van de scheidsrechter, zijn ten strengste verboden en moeten worden bestraft.

Bijna alle spelregels krijgen in deze HIA de nodige aandacht. Daar waar het gaat om hoe de scheidsrechter met deze spelregel moet omgaan, wordt de betekenis van deze spelregel nader beschreven.

Wanneer het een uitleg van een spelregel betreft die van belang is voor alle wedstrijddeelnemers, met name spelers en teamstafliden, wordt deze verduidelijking beschreven in de “commentaren” bij de betreffende spelregel in ‘Officiële Spelregels Volleybal’.

Voor de officiële tekst van de spelregels wordt verwezen naar de Officiële Spelregels Volleybal 2023-2024 Topdivisie en lager inclusief de cursief gedrukte commentaren, uitgegeven door de Nederlandse Volleybalbond.

In deze HIA zijn bij de verschillende spelregelonderdelen ook een aantal “ongeschreven spelregels” opgenomen. Dit zijn “gebruiken en gewoontes” die op verschillende niveaus wel worden toegepast maar die verder nergens beschreven staan.

Het wedstrijdprotocol dat beschreven wordt in deze HIA is bindend voor alle wedstrijddeelnemers.

Daar waar in de tekst “2e scheidsrechter” staat, vervalt dit wanneer de wedstrijd maar door één scheidsrechter wordt geleid. Deze scheidsrechter voert dan het gehele takenpakket uit.

Digitaal Wedstrijd Formulier (DWF)

Voor de Top en 1e divisie is minimaal verplicht:

- DWF “Resultaat invoeren” en het nationale wedstrijdformulier invullen. Na afloop van de wedstrijd wordt het resultaat ingevoerd en het wedstrijdformulier tot het eind van het seizoen bewaard. Dit formulier hoeft niet meer te worden opgestuurd.
- Als er gebruik wordt gemaakt van DWF “Live bijhouden” is dat prima en kan dit bijhouden en versturen als vervanging van de voorgaande regel gehanteerd worden.

In de 2^e en 3^e divisie is minimaal verplicht:

- DWF “Resultaat invoeren” en eenvoudig DWF-formulier invullen. Na afloop van de wedstrijd wordt het resultaat ingevoerd en het eenvoudig DWF-formulier tot het eind van het seizoen bewaard. Dit formulier hoeft niet meer te worden opgestuurd.
- Als er gebruik gemaakt wordt van DWF “Live bijhouden” is dat prima en kan dit bijhouden en versturen als vervanging van de voorgaande regel gehanteerd worden.

Als er in de HIA wordt gesproken over DWF of telformulier dan wordt bovenstaande verstaan.

Voor ‘Live bijhouden’ zie: [Handleiding DWF ‘Live bijhouden’](#)

Voor ‘Resultaat invoeren’ zie: [Handleiding DWF ‘Resultaat invoeren’](#)

De Taakgroep Spelregels

Inhoud

Voorwoord	1
Inhoud.....	4
Spelregels	6
Spelregel 1Speelruimte	6
Spelregel 2Net en palen	6
Spelregel 3Ballen	7
Spelregel 4Teams.....	8
Spelregel 5Teamleiders	8
Spelregel 6Behalen van een punt, winnen van een set en winnen van de wedstrijd...	10
Spelregel 7Opbouw van het spel	13
Spelregel 8Situaties bij het spelen	15
Spelregel 9Spelen van de bal	15
Spelregel 10Bal bij het net	16
Spelregel 11Speler bij het net en hinderen	16
Spelregel 12Service	18
Spelregel 13Aanvalsslag.....	18
Spelregel 14Blok	19
Spelregel 15Reglementaire spelonderbrekingen.....	19
Spelregel 16Spelophouden	21
Spelregel 18Pauzes en wisselen van speelhelft.....	22
Spelregel 19De libero.....	23
Spelregel 20Voorschriften voor het gedrag	23
Spelregel 21Wangedrag en bijbehorende maatregelen	26
Spelregel 22Scheidsrechtersteam en procedures	28
Spelregel 231e scheidsrechter.....	28
Spelregel 242e scheidsrechter.....	29
Spelregel 25Teller	31
Spelregel 26Officiële tekens.....	33
Wedstrijdorganisatie voor de arbitrage.....	35
Tekening 11: Officiële scheidsrechters tekens	36
Toelichting teken 'bal is aangeraakt'	47

Wedstrijdprotocol voor de scheidsrechter:	48
Wedstrijdprotocol	55
Gedragcode	58
Het aanwijzen van een nieuwe libero bij een team dat met één libero speelt (spelregel 19.4.2)	60
Het aanwijzen van een nieuwe libero bij een team dat met twee libero's speelt (spelregel 19.4.3)	60

Spelregels

Spelregel 1 **Speelruimte**

- 1.1 Controleer het speelveld op tijd. Laat zaken die niet goed zijn in orde brengen via de aanvoerder van het thuisspelende team en maak anders een aantekening in het DWF of op het formulier zaalkeuring. Indien de vereniging dispensatie heeft, staat dit vermeld in Publicatie P3.8.2 (zie <https://www.nevobo.nl/wedstrijdsport/regelgeving/statuten-en-reglementen/>). De verleende dispensatie dient in de zaal aanwezig en op verzoek getoond te kunnen worden.
- 1.2 De spelersbanken staan altijd buiten de vrije zone. De scheidsrechter hoeft niet alles van de spelersbanken af te laten halen, tenzij het gevaar oplevert voor de leden van het team.

Spelregel 2 **Net en palen**

- 2.1 Het is aan te bevelen om direct bij binnenkomst in de hal (30 minuten voor aanvang) de nethoogte te controleren. Mochten er aanpassingen nodig zijn, dan is er voldoende tijd om dat op te lossen. Volgens het protocol moet 17 minuten voor aanvang van de wedstrijd het net officieel gecontroleerd worden.
- 2.2 De 2^e scheidsrechter moet vóór de toss aan de kant van het thuisspelende team de hoogte van het net meten met een (bij voorkeur metalen) meetlat. Op deze meetlat dient de hoogte 2,43 m of 2,24 m voor respectievelijk heren en dames zijn aangegeven.
- De 1^e scheidsrechter blijft gedurende deze netcontrole in de buurt van de 2^e scheidsrechter (bij voorkeur op de aanvalslijn) en heeft de supervisie over de hoogtemeting.
- Begin met meten in het midden van het net, dan aan de kant van de scheidsrechtersstoel en tot slot aan de kant van de tellertafel.
- 2.3 Indien het net uitstulpingen vertoont, mag dit net niet gebruikt worden. **Het verticale vlak van het net dient loodrecht op het speelveld te staan en evenwijdig aan de as van de middenlijn te lopen.**
- 2.4 Tijdens de wedstrijd (en speciaal voor aanvang van iedere set) dienen de scheidsrechters te controleren of de zijbanden van het net zich exact loodrecht boven de zijlijnen bevinden. Indien dit niet het geval is dient dit onmiddellijk gecorrigeerd te worden.

Spelregel 3 Ballen

- 3.1 Samen met de 1^e scheidsrechter selecteert en controleert de 2^e scheidsrechter de wedstrijdbal en de reservewedstrijdbal.
De 2^e scheidsrechter voorziet beide wedstrijdballen, ter herkenning, van een paraaf of een ander kenmerk. Indien er geen 2^e scheidsrechter aanwezig is, doet de 1^e scheidsrechter dit.
- 3.2 Indien er gespeeld gaat worden met het vijf-ballen-systeem (in de Topdivisie of wanneer er dispensatie voor is verleend) moeten tijdens de wedstrijd:
Er zijn tenminste vijf ballenrapers aanwezig welke in de vrije ruimte zitten zoals in tekening 10 van de spelregels is aangegeven;
Voor het begin van de wedstrijd ontvangen de ballenrapers op positie 1,2, 4 en 5 een wedstrijdbal van de 2^e scheidsrechter.
Tijdens de wedstrijd wanneer de bal uit het spel is:
- Als de bal buiten het veld is wordt de bal opgehaald door de dichtstbijzijnde ballenraper en onmiddellijk naar de ballenraper gerold die de bal zojuist aan de serveerder heeft gegeven.
 - De bal wordt over de grond gerold tussen de ballenrapers (niet gooien), bij voorkeur aan de kant van de 1^e scheidsrechter.
 - Als de bal na de rally nog in het speelveld is, moet de bal door de dichtstbijzijnde speler over de naastgelegen zijlijn uit het veld worden gerold.
 - De ballenrapers op positie 1 of 2 en 4 of 5 geven de bal zo snel mogelijk aan de serveerder, zodat het spel zo snel mogelijk kan worden hervat.
 - In geval van speciale hygiëne maatregelen tegen infecties, kan het nodig zijn om een systeem zonder minimaal 5 ballenrapers te hanteren. In dit geval worden maar 4 ballenrapers gebruikt.
2 ballenbakken met elk 5 wedstrijdballen moeten achter de reclameborden, in het midden achter het veld worden geplaatst.
Na elke rally zijn twee ballenrapers beschikbaar om de ballen op te halen en naar de ballenbakken te brengen.
Om spelophouden te voorkomen en de tijd tussen de rallies zo kort mogelijk te houden (bij voorkeur maximaal 15 seconden) zal de ballenraper achter het veld een bal uit de ballenbak naar de serveerder gooien.
- 3.3 In de Topdivisie is het vijf-ballen-systeem verplicht indien de vrije ruimte rondom het speelveld 4 m of meer bedraagt. Zie voor de werkwijze 3.2.

Spelregel 4 Teams

- 4.1 De 2e scheidsrechter controleert de identiteit van de teamleden voorafgaande aan de wedstrijd. Indien een teamlid niet in DWF staat moet deze handmatig toegevoegd worden inclusief de geboortedatum. De identiteit wordt dan gecontroleerd met een geldig legitimatiebewijs. Als een digitale pasfoto in het systeem ontbreekt, moet ook de identiteit met een geldig legitimatiebewijs worden gecontroleerd en in dat geval moet hiervan een notitie worden gemaakt met het shirtnummer en de geboortedatum bij de opmerkingen in het DWF.
- 4.2 Vóór aanvang van de wedstrijd, tijdens het wedstrijdprotocol, moeten de scheidsrechters het aantal personen controleren dat geautoriseerd is om op de spelersbank te zitten of in de warming-up ruimte aanwezig te zijn.
- 4.3 De 1^e scheidsrechter dient de wedstrijdkleding te controleren. Indien deze niet in overeenstemming is met spelregel 4.3, dient er van kleding gewisseld te worden. De wedstrijdkleding moet per team hetzelfde zijn, met uitzondering van de libero. Het shirt dient in de broek gedragen te worden. Is dit niet het geval, dan dient de spelers op beleefde wijze gevraagd te worden dit alsnog te doen, zeker bij het begin van de wedstrijd en bij het begin van iedere set.
De huidige outfit (vooral bij de dames) bestaat vaak uit een licht overhangend shirt. Dit moet niet worden afgewezen.
- 4.4 In sommige speelzalen is het spelen met zwarte zolen niet toegestaan. De zaalwacht beslist hierover.
- 4.5 Tijdig voor het begin van de wedstrijd controleert de 2e scheidsrechter de shirtnummers van de spelers met de spelerslijst in het DWF. Hiermee wordt voorkomen dat er tijdens de wedstrijd oponthoud ontstaat door discrepanties.

Spelregel 5 Teamleiders

- 5.1 Tijdens de hele wedstrijd moet de 1^e scheidsrechter weten wie de aanvoerder in het veld en wie de coach is, omdat alleen zij spelonderbrekingen mogen aanvragen aan beide scheidsrechters (de aanvoerder alleen als er geen coach of vervangende assistent-coach aanwezig is). Voor het begin van elke set is het daarom raadzaam om de aanvoerder in het veld de hand op te laten steken als deze niet de officiële aanvoerder is.
Als de aanvoerder in het veld steeds vervangen wordt door de libero, dan dient hij de eerste keer in de set (slechts éénmaal) als de nieuwe aanvoerder in het veld zijn hand op te steken als bevestiging naar de scheidsrechters en naar de overige spelers toe, zodat zij weten wie de nieuwe aanvoerder in het veld is. Bespreek dit als scheidsrechter vóór de wedstrijd met de betreffende aanvoerder/coach en geef de uitslag hiervan door aan de teller.

- Mocht de nieuwe aanvoerder in het veld ook weer gewisseld worden, dan dient de nieuwe aanvoerder in het veld zijn hand op te steken als bevestiging naar scheidsrechters en de overige spelers.
- 5.2 Tijdens de hele wedstrijd moet de 2^e scheidsrechter controleren of de wisselers en teamstafliden zich in de eigen vrije zone bevinden. Spelers mogen daar geen gebruik maken van een bal. Zij mogen wel persoonlijke opwarmingshulpmiddelen gebruiken (bijvoorbeeld rekbanden). De spelers die op de bank zitten of zich in de warming-up ruimte bevinden, hebben niet het recht tegen beslissingen van de scheidsrechter te protesteren of deze door woord of gebaar aan te vechten. De 1e scheidsrechter moet tegen dergelijk gedrag direct optreden.
- 5.3 Als de aanvoerder in het veld uitleg komt vragen over een genomen beslissing, moet de 1^e scheidsrechter (eventueel met herhaling van het gegeven officiële teken) dit kort en duidelijk kenbaar maken, gebruik makende van de termen uit de officiële spelregels. Alleen de aanvoerder in het veld heeft het recht om uitleg te vragen betreffende toepassingen en interpretaties van de spelregels. Indien de officiële aanvoerder op dat moment niet in het veld staat, heeft hij dit recht niet. Het vragen naar beslissingen gebaseerd op waarnemingen, is niet toegestaan. De coach heeft niet het recht om te klagen of om te protesteren tegen beslissingen van de scheidsrechters. De coach mag (uitzonderlijke) spelerwissels en time-outs aanvragen. Hij mag aan de teller vragen hoeveel spelerwissels of time-outs hij gedurende die set nog heeft indien dit niet zichtbaar is op een (elektronisch) scorebord. Dit mag alleen als de bal niet in het spel is. Korte verzoeken van de coach bij de 2e scheidsrechter, die de wedstrijd niet ophouden, kunnen worden toegestaan als deze vragen bijdragen aan het soepel laten verlopen van de wedstrijd.
- 5.4
- 5.5 Indien de coach bij het lopen langs de zijlijn de 2^e scheidsrechter het zicht op die betreffende lijn ontnemt, mag de 2^e scheidsrechter de coach verzoeken opzij te gaan staan, zodat hij zijn taak naar behoren kan vervullen. De coach moet aan dit verzoek voldoen.
- 5.6 Waar gesproken wordt over het niet meer mogen wijzigen van de samenstelling van het team, geldt dat dit niet meer mag gebeuren na de controle van de registratie van de spelers door of namens de (1^e) scheidsrechter en nadat de teller in DWF op “live bijhouden” of “resultaat invoeren” heeft geklikt.
- 5.7 Het niet bedanken van de scheidsrechter(s) door de aanvoerders na afloop van de wedstrijd is op zichzelf geen “onbehoorlijk gedrag” (spelregel 21.2.1). Alleen als het gepaard gaat met een vorm van wangedrag kan er een reden zijn om een strafmaatregel te nemen.

Spelregel 6 Behalen van een punt, winnen van een set en winnen van de wedstrijd

- 6.1 Als een team onvolledig wordt verklaard of niet is opgekomen, moet de teller het DWF overeenkomstig de spelregels invullen. De aanwezige aanvoerder(s) en de scheidsrechters vinken daarna het DWF af.
- 6.2 Voor de Nederlandse competitie worden de gevolgen van "het te laat komen", "in gebreke stellen" e.d., voor het wedstrijdresultaat bij reglement bepaald. In zo'n situatie moet de scheidsrechter het DWF zo volledig mogelijk invullen en duidelijk noteren wat er aan de hand was. De competitieleiding gaat na welke maatregelen op grond van het wedstrijdreglement moeten worden genomen. De scheidsrechter kan slechts ten dele beoordelen of een aangevoerde reden al dan niet geldig is. Hij moet in elk geval zijn bevindingen -zowel bij te laat beginnen als bij niet meer beginnen- op het DWF noteren. De competitieleiding kan er dan haar conclusies uit trekken.
- 6.3 Het tijdschema, in het geval dat een team te laat is c.q. niet komt opdagen, is dit als volgt:
- 16 min. vóór het officiële aanvangstijdstip: 1^e melding op het wedstrijd- of DWF-formulier.
Opm. Volgens Wedstrijdreglement 3.1.9.6 moeten namelijk beide teams 16 min. vóór het officiële aanvangstijdstip speelklaar op, c.q. bij het speelveld aanwezig zijn.
 - 15 min. vóór het officiële aanvangstijdstip vindt de kaartcontrole van het aanwezige team plaats.
 - Tijdstip van de officiële aanvang: 2^e melding op het wedstrijd- of DWF-formulier;
 - 10 min. na officiële aanvangstijd: **DWF nog niet afsluiten.**
- Als de tegenstander daarna speelklaar aanwezig is, kan de wedstrijd alsnog gespeeld worden met dezelfde wedstrijd in het DWF, maar alleen als de beide teams en de zaalwacht akkoord zijn. Pas als 100% zeker is dat de wedstrijd geen doorgang gaat vinden, het DWF afsluiten door het vinkje van de aanwezige aanvoerder en scheidsrechter. De scheidsrechter zet ook het vinkje bij de aanvoerder van het niet opgekomen team en hij klikt op de knop "verzenden" nadat de opmerkingen over het niet opgekomen team zijn vermeld en erbij is gezet: "Official getekend namens niet aanwezig team."
- 6.4 In geval van een blessure kan een specifiek vervolg ontstaan. Ter verduidelijking van mogelijke situaties enkele voorbeelden:
- Een team heeft slechts zes spelers. In de loop van de 2^e set wordt speler #4 wegens herhaald onbehoorlijk gedrag voor de lopende set uit het veld gestuurd. Het team houdt dan vijf spelers over. De 2^e set wordt verloren verklaard. De 3^e en eventueel volgende sets kunnen (met speler #4) alsnog worden gespeeld.

- Een team heeft slechts zes spelers. In de loop van de 2^e set wordt speler #3 wegens herhaalde belediging voor de rest van de wedstrijd uitgesloten. Het team heeft dus niet alleen voor de lopende set, maar ook voor de volgende sets vijf spelers. De 2^e set en ook de volgende sets worden verloren verklaard. Het andere team krijgt er zo veel punten bij als nodig is om de lopende 2^e set te winnen. De overige sets worden met 0-25 gewonnen.
- Een team heeft acht spelers. In de 2^e set worden de beide wisselers #7 en #8 achtereenvolgens gewisseld tegen de basisspelers #3 en #5. Dan wordt basisspeler #1 wegens herhaalde belediging van verder meespelen uitgesloten. Een reglementaire spelerwissel is niet meer mogelijk. Het team wordt voor de lopende (2^e) set onvolledig verklaard, maar heeft voor de 3^e en eventueel volgende sets voldoende spelers beschikbaar. Het spel wordt dus met de 3^e set hervat.
- Een team heeft slechts zes spelers. In de 2^e set raakt speler #2 zodanig geblesseerd, dat hij op dat moment niet verder kan spelen. Kan hij ook na een pauze van drie minuten voor verzorging, nog niet spelen dan wordt het team voor de lopende 2^e set onvolledig verklaard. Het team krijgt daarna de normale 3 minuten pauze tussen de sets.
Kan speler #2 ook na deze pauze nog niet spelen, dan wordt het team voor de rest van de wedstrijd onvolledig verklaard.

Let op: In sommige regio's is het toegestaan om de wedstrijd met vijf spelers uit te spelen.

6.5

Als het team zes spelers heeft en een libero dan kan speler #2 vervangen worden door de libero die dan veldspeler wordt.

Als een rally is onderbroken vanwege een blessure of beïnvloeding van buitenaf, wordt dit beschouwd als een onvoltooide rally. Het is niet toegestaan om een reguliere spelonderbreking te vragen, behalve een gedwongen wissel voor een geblesseerde of gesanctioneerde speler tijdens de gedwongen onderbreking. Een verzoek om een reguliere spelonderbreking na een onvolledige rally moet niet worden beschouwd als een onjuist verzoek, maar deze wordt eenvoudigweg afgewezen.

Wanneer spreken we van een rally en wanneer van een voltooide rally:

Spelsituatie	Rally of voltooide rally	Met als gevolg dat
Team A serveert, team B speelt de bal naar de spelverdeler, deze zet op en speler #9 slaat de bal binnen het speelveld van team A op de grond. Service en punt voor team B.	Voltooide rally.	Teams mogen spelerwissels en/of time-out(s) aanvragen of libero vervangen.
Speler #2 van team B gaat serveren. Scheidsrechter fluit, maar na 8 seconden heeft speler #2 nog niet geserveerd. Scheidsrechter fluit en service en punt gaan naar team A.	Voltooide rally.	Teams mogen spelerwissels en/of time-out(s) aanvragen of libero vervangen.
Speler #4 van team A en speler #5 van team B maken gelijktijdig een fout. Scheidsrechter fluit en geeft dubbelfout.	Er is hier alleen een rally gespeeld.	Teams mogen nu geen spelerwissels of time-out(s) aanvragen of libero vervangen.
Tijdens een rally rolt een bal het speelveld van team B in. Scheidsrechter fluit en geeft dubbelfout.	Er is hier alleen een rally gespeeld.	Teams mogen nu geen spelerwissels of time-out(s) aanvragen of libero vervangen.
Speler #7 van team A blesseert zich tijdens een rally. Scheidsrechter fluit voor dubbelfout.	Er is hier alleen een rally gespeeld.	Er mag alleen een reglementaire of uitzonderlijke spelerwissel plaatsvinden voor de geblesseerde speler. Dus geen time-out(s) of liberoovervanging(en).
Speler #7 van team A blesseert zich tijdens een rally. De scheidsrechter fluit voor dubbelfout. Speler kan direct daarna toch weer verder spelen.	Er is hier alleen een rally gespeeld.	Teams mogen nu geen spelerwissels of time-out(s) aanvragen, of libero vervangen. Er heeft n.l. geen uitzonderlijke spelerwissel plaatsgevonden.
Team B serveert. Speler #6 van team B gedraagt zich zodanig dat de scheidsrechter de rally affluit en dubbelfout geeft.	Voltooide rally.	Teams mogen nu wel spelerwissels of time-out(s) aanvragen of libero vervangen.

Speler #6 krijgt een rode kaart. Punt en service voor team A.		
Na een voltooide rally moet speler #1 van team B van het veld met een enkelblessure.	Voltooide rally.	Er kan een (uitzonderlijke) spelerwissel plaatsvinden. Daarna mogen teams spelerwissels of time-out(s) aanvragen of libero vervangen.

Spelregel 7 Opbouw van het spel

- 7.1 De 1^e scheidsrechter fluit en steekt een arm omhoog, maar zonder tossmunt, om de aanvoerders bij zich te roepen voor de toss. Als er twee scheidsrechters zijn, staan zij bij de toss en eventueel ook tijdens het inspelen aan het net naast elkaar: de 1^e scheidsrechter links en de 2^e scheidsrechter rechts (ten opzichte van de tellertafel).
- 7.2 De aanvoerder van het uit spelende team heeft twee keuzemogelijkheden, A en B.
 A is hierbij het recht van het spelen of het recht van het ontvangen van de 1^e service.
 B is het recht van het beginnen van de 1^e set op speelhelft "A" (linker speelveld t.o.v. tellertafel) of op speelhelft "B" (rechtterspeelveld t.o.v. tellertafel).
 (zie schema hieronder)

Aanvoerder uit spelende team kiest voor:	Spelen 1 ^e service	Ontvangen 1 ^e service	Spelen op veld A	Spelen op veld B
De gevolgen voor het thuis spelende team zijn dan:	Ontvangen van de 1e service en keuze voor speelhelft A of speelhelft B	Spelen van de 1e service en keuze voor speelhelft A of speelhelft B	Spelen op speelhelft B en keuze voor het spelen of ontvangen van de 1e service	Spelen op speelhelft A en keuze voor het spelen of ontvangen van de 1e service

- 7.3 Direct na de toss, als de keuze voor service respectievelijk speelveld gemaakt is, moet de 1^e scheidsrechter aan beide aanvoerders vragen of ze gezamenlijk of apart willen inslaan aan het net. Moet er van veld worden gewisseld, als gevolg van de keuze van een team, dan moet dat gebeuren direct na de toss.
- 7.4 Het fluitsignaal voor het begin van de warming-up aan het net kan direct hierna worden gegeven.

- Het aangeven van de tien (of zes) minuten inspeeltijd gebeurt door de 1^e scheidsrechter als volgt: je fluit en steekt twee handen omhoog met (tien of zes) gespreide vingers.
- 7.5 Indien de teams bij het inspelen aan het net niet zelf wisselen van aanval buiten naar aanval midden (na ongeveer vier resp. twee minuten), kan de 1^e scheidsrechter hiervoor fluiten. Op het eind van het inspelen aan het net dient de 1^e of de 2^e scheidsrechter aan de teams door middel van het opsteken van twee vingers nog aan te geven dat de teams nog twee minuten hebben om eventueel het serveren te oefenen.
- 7.6 Voordat de 1^e scheidsrechter fluit om de teams het veld in te laten komen, dient elk team zich op te stellen langs de zij- of achterlijn.
- 7.7 De wisselers mogen onderdeel uitmaken van de mogelijke “haag” waar de 6 basisspelers en de libero langs lopen alvorens ze het veld betreden.
- 7.8 Het opstellingsbriefje (ondertekend door de coach) moet door zowel de 2e scheidsrechter als door de teller gecontroleerd worden, voordat de teller de nummers invult in het DWF. Zij moeten controleren of de nummers van het opstellingsbriefje overeenkomen met die van de spelerslijst. Indien dit niet het geval is, moet het opstellingsbriefje geweigerd worden en moet de 2e scheidsrechter een nieuw briefje vragen aan de coach. Op het nieuwe opstellingsbriefje mogen alleen de incorrecte nummers gewijzigd worden.
De 2e scheidsrechter controleert of de opstelling van het briefje correct is ingevoerd in DWF door de teller. De 2e scheidsrechter houdt de opstellingsbriefjes gedurende de set bij zich om indien nodig de opstelling te kunnen controleren.
- 7.9 Alhoewel de 2e scheidsrechter niet zelf de opstellingsbriefjes hoeft op te halen, verdient het aanbeveling dit wel te doen. Hiermee voorkom je dat het één en ander te lang gaat duren. Haal voor begin van de wedstrijd de opstellingsbriefjes als eerste op bij de coach van het thuisspelende team. Bij iedere volgende set haal je de opstellingsbriefjes als eerste op bij de coach van het team dat de vorige set gewonnen heeft.
- 7.10 Als er voor een opstellingsfout gefloten is, moet de scheidsrechter, na het teken voor de opstellingsfout, beide spelers die het betreft aanwijzen. Wanneer het team niet zelf de juiste posities in kan nemen moeten de scheidsrechters via de aanvoerder in het veld helpen. Als de aanvoerder in het veld meer informatie wil hebben over de opstellingsfout, moet de 2e scheidsrechter deze informatie over de spelers die de fout maakten geven met behulp van het opstellingsbriefje. In dit geval mag de aanvoerder dus wel met de 2e scheidsrechter communiceren.

Spelregel 8 Situaties bij het spelen

- 8.1 Wanneer de bal op de grond komt en de bal raakt geheel of gedeeltelijk, door de samendrukking op enig moment tijdens het contact met de vloer, het speelveld of de grenslijnen, dan is de bal “in”. Raakt de bal, zoals hierboven omschreven, op geen enkel moment het speelveld of de lijnen, dan is de bal “uit”.

Spelregel 9 Spelen van de bal

- 9.1 De scheidsrechter moet er goed aan denken dat hij alleen mag fluiten voor de fouten die hij ziet. De 1^e scheidsrechter moet alleen kijken naar dat deel van het lichaam dat de bal raakt. In zijn beoordeling moet hij zich niet laten leiden door de positie van de speler vóór/na het spelen van de bal. Ook niet door het geluid dat door het spelen van de bal wordt veroorzaakt. De scheidsrechter staat elk bovenhands spelen van de bal of andere contacten met de bal toe, zolang het volgens de regels gebeurt.
- 9.2 Om de tekst van spelregel 9.2.2 beter te kunnen begrijpen, dient er gelezen te worden dat het raken van de bal niet meer is dan het terugkaatsen op het moment van contact met de bal, terwijl een gooibal twee actiemomenten heeft: eerst het vangen en vervolgens het weggooiën van de bal.
- 9.2.1 **Internal pass** (2^e bal wordt soepel beoordeeld)
Als de 2^e bal (vaak de set-up) aan de eigen kant blijft, wordt deze soepel beoordeeld. De bal dient met kort contact gespeeld te worden, maar enige balrotatie moet worden toegestaan. Dragen of vasthouden van de bal blijft fout. Ook tweemaal spelen door dezelfde speler is niet toegestaan.
Wat is nu soepel beoordelen? Als een 2^e bal zo slecht gespeeld wordt dat iedereen er van gruwelt, moet deze worden afgefloten. Alle andere, soms “lelijke” ballen moeten dus soepel worden beoordeeld.
Als een 2^e bal als set-up slecht gespeeld wordt, dan benadeelt de set-upper zijn eigen team en dus zal hij altijd proberen de set-up zodanig te geven dat er een goede aanval uit komt. Soepel beoordelen houdt in dat er meer rally's gespeeld gaan worden en daar komt het publiek toch ook voor.
- 9.3 De scheidsrechter moet aandacht besteden aan de gelijkmatigheid van het contact, specifiek in het moderne volleybal wanneer een schijnaanval (“tip”) wordt gebruikt. “Tippen” betekent aanvallen (volledig boven het net), zachtjes uitgevoerd met één hand/enkele vingers. Aandacht moet worden besteed aan het feit dat gedurende een aanvalsslag “tippen” is toegestaan mits de bal niet wordt gevangen of gegooid. De 1e scheidsrechter dient de “tip” nauwkeurig te bekijken. Indien de bal, na de “tip”, niet direct terugkaatst maar begeleid/gegooid wordt, of de richting meer dan eens wordt veranderd (gestuurde bal), dan is dit fout en moet dit afgefloten worden.
- 9.4 Er moet aandacht besteed worden aan het feit dat een blokactie van een speler niet is toegestaan wanneer de speler de bal komende uit het speelveld van de tegenstander

niet onderschept, maar deze in die actie vasthoudt, omhoog brengt, gooit of te lang “begeleidt”. In al dit soort gevallen moet het blokkeren beschouwd worden als een vastgehouden bal (dit moet overigens niet overdreven worden; zie commentaren bij spelregels 9.3.3 en 14.2).

- 9.5 Bij tweemaal spelen gaat het over achtereenvolgende aanrakingen tijdens dezelfde spelactie van de eerste bal. Deze zijn toegestaan, ook als de bal bovenhands met behulp van de vingers wordt gespeeld. Uitgesproken lang contact ten gevolge van vasthouden of dragen is niet toegestaan.
- 9.6 In de geest van het internationale volleybal en om langere rally's en spectaculaire acties te stimuleren, moet de scheidsrechter alleen de meest duidelijke overtredingen affluiten.
- 9.7 Als het spelen van de bal in de vrije zone door de 2^e scheidsrechter of de coach beïnvloed wordt, moet als volgt worden gehandeld:
- Indien de bal een official of een coach raakt is de bal “UIT” (spelregel 8.4.2)
 - Indien een speler gebruik maakt van een official of coach om de bal te spelen is het een fout van de speler (hulp bij het spelen van de bal, spelregel 9.1.3) en resulteert dit niet in een dubbelfout.
- 9.8 Voor de hulp van een medespeler of het gebruik van een voorwerp bij het spelen van de bal, hebben we geen scheidsrechters tekens.

Spelregel 10 Bal bij het net

Spelregel 11 Speler bij het net en hinderen

- 11.1 Als een speler met een deel van de voet(en) het speelveld van de tegenstander aanraakt, maar een deel van zijn voet(en) staat dan buiten zijn eigen speelveld op of boven de verlengde middenlijn, dan is dat fout. De 2^e scheidsrechter moet hiervoor fluiten.
- 11.2 De actie om de bal te spelen, is elke actie van spelers die dicht bij de bal zijn en een poging doen om de bal te spelen. Ter verduidelijking de volgende situaties:
- Wanneer een speler voor het net staat op het moment dat de tegenstander de bal in het net speelt, is het aanraken van het net niet fout als de speler passief blijft.
 - Als de speler enige actieve beweging maakt met zijn lichaam of met zijn handen (naar de bal toe of parallel aan het net) en het net raakt vervolgens de speler omdat de tegenstander de bal in het net speelt, dan is het aanraken van het net wél een netfout, omdat de tegenstander actief wordt gehinderd in het nog kunnen spelen van de bal.
 - Het aanraken van het net met het haar van de speler/speelster is alleen fout, als het de tegenstander hindert om de bal te spelen of dat de rally moet worden onderbroken (bijvoorbeeld de haren komen vast te zitten in het net).

- 11.3 Wanneer een speler incidenteel contact maakt met een tegenstander, mag dit niet automatisch als een fout worden beschouwd, wanneer beide spelers een legitieme poging deden om de bal te spelen. Mocht door een dergelijk onopzettelijk contact een tegenstander het net aanraken, dan mag dit door geen van beide spelers als een fout worden beschouwd. Als dit contact echter wordt gezien als een gevolg van een opzettelijke poging om een fout van de tegenstander te maken en/of de scheidsrechters in verwarring te brengen of af te leiden, moet de rally worden onderbroken en moet een punt worden toegekend aan het niet-overtredende team. In dit geval moet de speler een maatregel wegens wangedrag krijgen voor zijn actie in overeenstemming met de tabel van maatregelen.
- 11.4 Spandraden/kabels die het net vastmaken behoren niet tot het net. Dit geldt ook voor de palen en voor het gedeelte van het net buiten de antennes. Dus als een speler de buitenkant van het net aanraakt (witte bovenband buiten de antennes, kabels, palen enz.) kan dit nooit als een netfout beschouwd worden tenzij door de aanraking het spel wordt beïnvloed.
- 11.5 Tijdens het spel bij het net moeten de scheidsrechters alert zijn op netfouten of hinderen. Het is een netfout wanneer contact wordt gemaakt met het net tussen de antennes door de speler tijdens de actie van het spelen van de bal, of een poging om de bal te spelen, of een schijnbeweging om de bal te spelen. Het is hinderen wanneer de natuurlijke weerkaatsing in het net wordt beïnvloed door de opzettelijke actie van een tegenstander die naar het net beweegt, of waar het net wordt vastgepakt en de bal uit het net wordt weerkaatst (slingshot), of een speler verhindert dat een tegenstander zich beweegt om de bal rechtmatig te bereiken, of een kabel breekt door deze te raken of eraan te trekken.
- 11.6 Er vinden veel contacten plaats die de scheidsrechters moeten beoordelen. Wanneer een speler het spel van de tegenstander hindert moet de scheidsrechter fluiten (1^e sr bij over het net reiken, 2^e sr bij onder het net doorkomen). Hinderen betekent dat een speler een tegenstander belemmert om te bewegen, de bal te spelen of de tegenstander stoort terwijl die de bal probeert te spelen. Er kan hinderen optreden, zelfs als er geen fysiek contact is tussen de spelers. De 1^e scheidsrechter mag het spel onderbreken bij een hinderende speler en indien nodig te waarschuwen/bestrafen als de speler opzettelijk hindert.
- 11.7 Het spelen van de bal in de buurt van het net is een belangrijk onderdeel van het spel en daarom is het zeer belangrijk dat de scheidsrechters op dit onderdeel uiterst geconcentreerd handelen. Vooral als de bal slechts lichtjes het blok raakt en daarna uitgaat. Wanneer de scheidsrechter in dergelijke gevallen snel, maar consistent fluit, neemt de acceptatiegraad van beide teams aanmerkelijk toe.

Spelregel 12 Service

- 12.1 Veel scheidsrechters en spelers denken dat de acht seconden worden geteld vanaf het moment dat de speler de bal opgooit of loslaat om de service uit te voeren. Dit is niet het geval. Spelregel 12.4.4 zegt duidelijk: “binnen acht seconden na het fluitsignaal voor de service van de 1^e scheidsrechter”.
- 12.2 Als de serveerder niet tijdig naar de servicezone komt of de bal niet accepteert van de ballenraper, en daardoor het spel opzettelijke vertraagt, kan het team een maatregel voor spelophouden krijgen.
- 12.3 Als de serveerder en de baan van de bal gezien kunnen worden vanaf de service tot het moment dat de bal het net passeert, kan er geen sprake zijn van “schermen”.
- 12.4 Er zijn bij de service twee momenten waarop fouten kunnen worden gemaakt en waarvoor je kunt fluiten:
1. Op het moment van raken van de bal door de serveerder
 - a. De 1^e scheidsrechter fluit de serverende partij af voor een gemaakte:
 - opstellingsfout OF
 - servicevolgorde-fout OF
 - voetfout van de serveerder of andere speler van het team.
 - b. De 2^e scheidsrechter fluit de ontvangende partij af voor een gemaakte:
 - opstellingsfout OF
 - voetfout van een speler van het team
 2. Direct na de service
 - a. Voor “schermen” als de bal over het scherm heen gaat d.w.z.
 - Of de serveerder kan niet gezien worden OF
 - De baan van de bal kan niet gezien worden
- 12.5 Het fluitsignaal voor de service en het teken voor de service dienen na elkaar te worden gegeven. Het teken voor de service is ondersteunend aan het fluitsignaal.
- 12.6 De 1^e scheidsrechter mag geen service toestaan d.m.v. het fluitsignaal als van een team niet het juiste aantal spelers (bijv. 5 of 7 spelers) op het speelveld heeft staan. In zo’n geval moet hij wachten en het team er attent op maken. Indien noodzakelijk moet hij een maatregel voor spelophouden opleggen. Dezelfde procedure moet gevolgd worden als een libero zich bevindt in positie 4 en niet tijdig is vervangen door zijn vervangende speler.

Spelregel 13 Aanvalsslag

- 13.1 Om spelregel 13.2.4 (aanval op de service van de tegenstander) beter te begrijpen, moet aandacht besteed worden aan het feit dat in dit geval alleen **de positie van de bal** beoordeeld moet worden en niet de positie van de spelers. Het is alleen fout als de aanvalsslag is voltooid in de voorzone boven nethoogte.

- 13.2 Wanneer een aanvalsslag van een achterspeler, na een bovenhandse met de vingers gespeelde bal van de libero in de voorzone wordt uitgevoerd, is het belangrijk om te weten dat zo'n fout alleen gemaakt kan worden als deze aanvalsslag is voltooid (d.w.z. óf de bal het net volledig is gepasseerd óf de bal is geblokt door een tegenstander).

Spelregel 14 Blok

- 14.1 Wanneer een van de blokkeerders zijn hand over het net heeft en de bal slaat in plaats van een blokactie te maken, dan is dat fout. ("Over het net" betekent het hebben van de handen boven het speelveld van de tegenstander). Het is het "spelen van de bal" in de speelruimte van de tegenstander. Bij een aanvallende actie gebruikt de speler een zogenaamde 'backswing' en bij een blok niet.
- 14.2 De tekst van de spelregel in 14.5 "Blokken van de service" betekent dat een speler een blokactie voltooit in de voorzone op een service van de tegenstander.
- 14.3 Omdat de bal elk lichaamsdeel mag raken, is het raken van de voeten tijdens een blokactie geen fout. Deze actie maakt onderdeel uit van het de blokactie, mits dit gebeurt in een en dezelfde actie.
- 14.4 Indien na een aanval op een 'vrije bal' afkomstig van de tegenstander, de bal via het net dezelfde speler raakt, dan is dit fout (tweemaal spelen). Maar als deze 'vrije bal' via een blok tegen het net wordt gespeeld, dan mag de blokkeerder de bal opnieuw spelen als 1e aanraking van het team.

Spelregel 15 Reglementaire spelonderbrekingen

- 15.1 Reglementaire spelonderbrekingen zijn time-outs en wissels. Ze kunnen alleen worden aangevraagd wanneer de bal uit het spel is en vóór het fluitsignaal van de 1e scheidsrechter voor de service.
Het is niet toegestaan om een reglementaire spelonderbreking aan te vragen als er al één is afgewezen en bestraft met een waarschuwing voor spelophouden voordat er een voltooide rally is gespeeld (zie spelregel 15.2).
- 15.2 Wanneer de 2e scheidsrechter voor een aangevraagde spelonderbreking heeft gefloten, mag de 1e scheidsrechter niet ook nog eens fluiten. Hij volgt hierbij de 2e scheidsrechter niet door het betreffende scheidsrechtteken te herhalen. Hij wijst ook niet het team aan dat de time-out heeft aangevraagd.
Is het geluidsignaal van de zoemer onvoldoende dan fluit de 2^e scheidsrechter voor de spelerwissel en geeft het wisselteken. De 1^e scheidsrechter kan voor de duidelijkheid naar de tegenstander of publiek toe ook het wisselteken maken.

Time-out

- 15.3 Als een coach een time-out aanvraagt, dient hij hiertoe het officiële teken te gebruiken. Als hij alleen opstaat, roept, of de zoemer gebruikt, weten de scheidsrechters niet wat de bedoeling is van deze actie en dienen zij deze aanvraag af te wijzen. In zo'n geval moet de 1^e scheidsrechter beslissen of er opzet tot spelophouden in het spel is. Zo ja, dan dient hij dit te bestraffen met het opleggen van een maatregel voor spelophouden.
- 15.4 Het aanvragen van een time-out gebeurt bij de 2e scheidsrechter. Maar wanneer de 2e scheidsrechter deze aanvraag niet opmerkt, kan het verzoek ook via de 1e scheidsrechter gedaan worden.

Spelerwissels

- 15.5 De 2^e scheidsrechter staat bij een spelerwissel tussen de paal en de tellertafel en geeft – tenzij de teller aangeeft dat de spelerwissel niet reglementair is – het signaal (kruising van de armen) dat de spelers kunnen wisselen.
- 15.6 Als er meerdere spelerwissels tegelijkertijd worden uitgevoerd, moeten de spelerwissels per tweetal worden uitgevoerd: eerst het eerste paar spelers – de te wisselen speler komt van het speelveld en de wisselspeler gaat het speelveld in, dan het volgende paar, enz.- zodat het te wisselen paar goed gezien en gecontroleerd kan worden door de teller. Echter op het moment dat de aanvraag voor een meervoudige spelerwissel wordt gedaan en een speler is niet in of nabij de wisselzone om speelklaar het speelveld te betreden, moet deze spelerwissel (of spelerwissels) **zonder maatregel** geweigerd worden. Spelers die niet betrokken zijn bij een spelerwissel moeten zich niet ophouden bij de wisselzone.
- 15.7 Een uitzonderlijke spelerwissel, ten gevolge van een blessure/ziekte/uit het speelveld sturen/diskwalificatie kan worden toegestaan, zelfs buiten het aantal van de officiële wisselmogelijkheden, door elke speler die op het moment van de blessure niet in het speelveld staat (spelregel 15.7) (m.u.v. de libero of zijn vervanger). Het is geen verplichting om een uitzonderlijke spelerwissel uit te voeren. Een uitzonderlijk gewisselde speler mag namelijk niet meer aan de wedstrijd deelnemen. Door een team een set onvolledig te verklaren kan deze speler eventueel later nog wel deelnemen aan de rest van de wedstrijd.
- In de tweede en lagere klassen van de seniorencompetitie en in de jeugdklassen, is het toegestaan met vijf spelers te spelen indien er niet meer dan vijf speelgerechtigde spelers aanwezig zijn, of het aantal speelgerechtigde spelers door een blessure tot vijf afneemt. In dat geval is de speler op positie 6 niet aanwezig. Als een team met zeven spelers (zes veldspelers en één libero) aan de wedstrijd begint en er raakt een veldspeler geblesseerd dan wordt de libero veldspeler en wordt er met*

zes spelers (zonder libero) doorgespeeld. Raakt hierna nog een speler geblesseerd dan kan er in de regio en bij de jeugd met vijf spelers worden doorgespeeld zoals in het wedstrijdreglement 3.1.5.5 staat beschreven.

- 15.8 De scheidsrechters moeten duidelijk onderscheid maken tussen onreglementaire spelerwissels (als een team **een onreglementaire spelerwissel heeft uitgevoerd** en het spel weer hervat is en de teller en de 2^e scheidsrechter het niet opgemerkt hebben) en een **verzoek om een onreglementaire spelerwissel** die op het moment van aanvragen afgewezen wordt, omdat de teller en de 2^e scheidsrechter zich realiseren dat deze onreglementair is. Dit verzoek om een onreglementaire spelerwissel moet worden afgewezen en er moet een maatregel voor spelophouden worden opgelegd.
- 15.9 Voor aanvang van de set is een spelerwissel toegestaan, die genoteerd moet worden als een reglementaire spelerwissel. De coach moet dan, evenals bij aanvraag van een “gewone” spelerwissel, wel het officiële wisselteken maken, T11 (5).
- 15.10 In geval van een ernstige blessure moeten de scheidsrechters het spel stilleggen en de medische staf toestemming geven het speelveld te betreden. Ernstige blessures omvatten hoofd- en gewrichtsblessures (bijvoorbeeld enkel of knie). Kleine verwondingen zouden niet mogen leiden tot het onderbreken van de rally. Dit om te voorkomen dat spelers dit als “truc” gebruiken om het spel te onderbreken en zo voordeel voor het team te behalen.

Spelregel 16 Spelophouden

- 16.1 De scheidsrechters moeten proberen alle opzettelijke of onopzettelijke acties die spelophouden tot gevolg hebben te voorkomen.
Voorbeeld van spelophouden:
Een speler houdt het spel op door aan de scheidsrechter te vragen om zijn schoenveters vast te mogen maken. Hij laat zien dat hij de wedstrijd wil vertragen. De 1^e scheidsrechter legt meteen een maatregel voor spelophouden op.
- Voornaamste oorzaken van spelophouden komen voor bij:
- Het aanvragen en uitvoeren van spelerwissels;
 - Het aanvragen en uitvoeren van time-outs;
 - Onjuiste verzoeken.
- 16.2 Maatregelen voor spelophouden zijn tegen het team gericht en niet tegen de overtreding van het individuele teamlid dat het spelophouden heeft veroorzaakt.

- 16.3 Schoonmaken van de speelvloer (dweilen).
Het belangrijkste doel van de huidige procedure voor dweilen die gevolgd wordt, heeft te maken met de veiligheid van de spelers en het verzekeren van een natuurlijke voortgang van de wedstrijd.
In de nationale divisies (1^e en 2^e) en regionale klassen is het gebruikelijk dat een handdoek, om de vloer droog te maken, aanwezig is bij de tellertafel. De teams mogen hier gebruik van maken, op aangeven van de scheidsrechter.
De 2^e (of 1^e) scheidsrechter bepaalt of er gedweild moet worden. De scheidsrechters moeten erop toezien dat de dweilpauze niet een verkapte time-out wordt.
Als de dweilpauzes bij herhaling te lang duren, dan kan daar een maatregel voor spelophouden voor worden opgelegd.
Zo nodig kan de 2^e scheidsrechter meelopen om het dweilen te controleren. Dit is echter niet altijd noodzakelijk, omdat dan de 2^e scheidsrechter vaak de dweil in zijn handen gestopt krijgt als de dweilpauze voorbij is. Dit is niet de bedoeling.
Bij grote natte plekken blijft het wel van essentieel belang dat, uit voorzorg voor de veiligheid van de spelers, de vloer droog wordt gemaakt ook al duurt dat wat langer dan gewenst.
- 16.4 Indien een team verzuimt de libero die naar positie 4 doordraait tijdig te vervangen, zijn de scheidsrechters verplicht het team hierop te wijzen en hen, indien nodig, een maatregel voor spelophouden op te leggen.

Spelregel 18 Pauzes en wisselen van speelhelft

- 18.1 Als het achtste punt in de vijfde set wordt gemaakt door het team dat de laatste opslag ontving, moet dit team eerst één plaats doordraaien alvorens het team gaat opslaan na het wisselen van speelhelft. Dit moet gecontroleerd worden door de teller en de scheidsrechters.
- 18.2 Tussen de sets blijft de wedstrijdbal bij een van de ballenrapers #1, #2, #4 of #5. Alleen in de pauze tussen de vierde en de vijfde set neemt de 2^e scheidsrechter de wedstrijdbal in zijn bezit en geeft deze aan het begin van de vijfde set aan de speler die moet gaan serveren.
Tijdens time-outs en spelerswissels en bij het wisselen van de speelhelft in de vijfde set blijft de wedstrijdbal bij een van de ballenrapers.
Wanneer er geen ballenrapers zijn, moet de 2^e scheidsrechter zich er altijd van vergewissen waar de wedstrijdbal is, omdat hij daar verantwoordelijk voor is. Het is aan te bevelen dat de 2^e scheidsrechter in de pauzes tussen de sets de wedstrijdbal in zijn bezit neemt.

Spelregel 19 De libero

- 19.1 Wanneer de coach de actieve libero wil vervangen door de tweede libero dan geldt dezelfde procedure als een liberoovervanging met een speler.
- 19.2 De aanwijzing van een nieuwe libero moet gedaan worden met een melding/teken door de coach/aanvoerder in het veld aan een van de scheidsrechters.
- 19.3 Let op het verschil tussen het uitvoeren van een uitzonderlijke spelerwissel naar aanleiding van een geblesseerde/zieke/ uit het veld gestuurde/ gediskwalificeerde speler en het uitvoeren van de aanwijzing van een nieuwe libero voor een geblesseerde/zieke/ uit het veld gestuurde/ gediskwalificeerde libero.
- 19.4 Vergelijk dit met het aanwijzen van een nieuwe libero wanneer elke speler die niet op het speelveld is op het moment van de aanwijzing (behalve de vervangen speler of een eerdere actieve libero die niet meer in staat was verder te spelen) de nieuw aangewezen libero kan worden.
- Wees je bewust van het feit dat het aanwijzen van een nieuwe libero een optie is die de coach kan gebruiken of niet.
- Om de betekenis van spelregel 19.3.2 goed te begrijpen moeten de scheidsrechters aandacht schenken aan het verschil tussen spelregel 25.2.2.2 die aangeeft dat de teller elke fout moet aangeven direct na de service en het commentaar bij spelregel 25.2.2.2 welke aangeeft dat de teller de scheidsrechters direct moet informeren over elke fout met betrekking tot de liberoovervanging zonder de vermelding van “na de service”. Dit betekent dat de teller de scheidsrechters direct moet informeren als dit zich voordoet en spelregel 7.7.2 moet alleen worden toegepast in het geval dat de teller de fout bij de liberoovervanging heeft gemist en een of meer rally's alweer zijn gespeeld.

Spelregel 20 Voorschriften voor het gedrag**Algemeen**

Deelnemers moeten zich gedragen in de geest van sportiviteit en “fair-play”, niet alleen tegenover de scheidsrechters, maar ook tegenover alle andere officials, de tegenstander, eigen teamleden en de toeschouwers.

Zelfs als er zich situaties voordoen waarin door spelregels en bindende richtlijnen niet voorzien is, zoals wangedrag en verbale agressie van supporters, moet dit zonder aarzelen worden aangepakt. Verbaal geweld, ongeacht in welke bewoordingen dit geuit wordt, ten overstaan van spelers of officials kan niet getolereerd worden; niemand komt naar een volleybalwedstrijd om zich te laten kleineren of om zich de huid vol te laten schelden. Belastende en beledigende opmerkingen en/of gebaren worden niet geaccepteerd. Dit geldt zowel voor binnen als voor buiten het speelveld.

Alle scheidsrechters in de Nederlandse competitie zijn verplicht gepast te reageren op elke vorm van onbehoorlijk gedrag en op een gebaar met betrekking tot het uiterlijk, geloofsovertuiging, geaardheid of wat dan ook. De reactie van de scheidsrechter zal hier waarschuwend dan wel bestraffend zijn, naar gelang de situationele omstandigheden.

Voorbeeld van zo'n reactie:

- 1 Aan beide aanvoerders wordt de opdracht gegeven om samen met hun teamgenoten en supporters de rust en de sportiviteit te bewaken, al dan niet toegevoegd met de opmerking dat de aanvoerders het publiek erop dienen te wijzen dat hun team en vereniging mogelijk het slachtoffer kan worden van eventueel verder te nemen maatregelen.
- 2 Als dat niet het gewenste resultaat oplevert, onderbreekt de scheidsrechter de wedstrijd en geeft aan beide teams de opdracht om naar hun kleedkamers te gaan. Na een passende onderbreking (minimum vijf minuten, maximaal vijftien minuten) wordt er geprobeerd om de wedstrijd alsnog normaal verder te laten verlopen (stand, opstelling en wie de service heeft is idem als voor het moment van de onderbreking).
- 3 Indien na een onderbreking, als genoemd bij punt 2, de rust onder de toeschouwers toch nog niet is teruggekeerd, of verder moeilijk of niet te handhaven is of de onrust even later tóch weer terugkomt, dan zal de scheidsrechter de wedstrijd definitief staken.

In geval dat het tot een handgemeen komt tijdens een wedstrijd moet de scheidsrechter altijd en onmiddellijk de wedstrijd staken en niet meer hervatten. Vanzelfsprekend wordt er van elke gebeurtenis die leidt tot een onderbreking of beëindiging van de wedstrijd, door de scheidsrechter een "Rapport inzake strafbare feiten" opgemaakt. Dit rapport moet binnen 3 x 24 uur worden opgestuurd tucht@nevobo.nl. Het spreekt voor zich dat van elk incident voor, tijdens en na de wedstrijd, eveneens een rapport gemaakt dient te worden door de scheidsrechter, waarbij nog opgemerkt wordt dat zowel de 2^e scheidsrechter alsook de 1^e scheidsrechter een rapport dienen op te maken en op te sturen. Dit laatste geldt ook voor een eventueel aanwezige beoordelaar/begeleider!

In het rapport dient men een zo gedetailleerd mogelijke toelichting te geven op alle relevante zaken. Ook de verklaringen van eventuele getuigen zijn zeer belangrijk. Deze getuigen moeten met hun adresgegevens op het formulier worden vermeld zodat de Strafvervolgingscommissie deze getuigen kan horen over het voorval.

Wij herinneren er bovendien aan dat het de taak is van de zaalbeheerder, het verenigingsbestuur en de beide teams om zo nodig de officials in bescherming te nemen. Elke aantasting van de fysieke integriteit van de officials zal bestraft worden.

- 20.1 De vereniging is verantwoordelijk voor de goede gang van zaken bij hun thuiswedstrijden. In geval van wangedrag door niet-Nevobo leden wordt de thuisspelende vereniging verantwoordelijk gesteld. Dit kan leiden tot strafvervolgning tegen de vereniging.
- 20.2 Als het gedrag van de coach of enig ander teamlid de normen overschrijdt zoals beschreven in spelregel 21 dient de 1^e scheidsrechter direct de nodige maatregelen te nemen. Een volleybalwedstrijd is een sportieve show van spelers in het veld, maar niet een show van de teamstafliden. Scheidsrechters moeten dit onderscheid niet negeren. Als de enig teamstaflid zich te buiten gaat aan beledigende of agressieve benadering van officials, tegenstanders, eigen teamleden of toeschouwers, moet de 1e scheidsrechter de tabel van maatregelen strikt toepassen. Hierbij zou de 1e scheidsrechter zich wel moeten bedenken welke consequenties het geven van een rode kaart aan het einde van een set of wedstrijd heeft. Soms is het verstandiger een vorm van wangedrag te bestraffen met rood en geel in één hand of in twee handen apart, zodat het team zélf de set of de wedstrijd kan beëindigen en niet de scheidsrechter. De show gaat om het spel op het speelveld en niet om de randverschijnselen die afbreuk doen aan het belangrijkste doel om de toeschouwers te laten genieten van een spectaculair spelletje volleybal. De aandacht van het publiek mag niet worden afgeleid door deze randverschijnselen. Juichen na een geslaagde aanval of blok is uiteraard toegestaan ook in de richting van de tegenstander mits dit naar het oordeel van de scheidsrechter(s) niet provocerend, onsportief of sfeer bedervend is.

Spelregel 21 Wangedrag en bijbehorende maatregelen

- 21.1 Spelregel 21.1 behandelt “kleine misdragingen” welke niet onderhevig zijn aan maatregelen. Het is de verplichting van de 1^e scheidsrechter om te voorkomen dat de teams het niveau van bestraffingen voor wangedrag bereiken. Dit kan in twee etappes gedaan worden:
- De eerste stap is een mondelinge waarschuwing via de aanvoerder in het veld (geen kaarten, geen registratie in het DWF of op het telformulier).
 - De tweede stap is door het geven van een gele kaart aan een lid van het team. Deze waarschuwing is geen bestraffing, maar een waarschuwing aan dat lid van het team (en daardoor geldend voor het gehele team). Het hele team heeft nu geen mogelijkheid meer om een waarschuwing te krijgen. Dat geldt voor de gehele wedstrijd. Het heeft geen directe consequenties (maar wordt wel geregistreerd in het DWF of op het telformulier).
- 21.2 Spelregel 21.2 behandelt het “gedrag dat tot maatregelen voor wangedrag leidt”. Overeenkomstig deze spelregel wordt onbehoorlijk, beledigend of agressief gedrag serieus bestraft. Dit wordt in het DWF of op het telformulier geregistreerd in de tabel van maatregelen. Het principe hiervan is dat herhaling van wangedrag door dezelfde persoon leidt tot een zwaardere bestraffing voor iedere hierna volgende overtreding.
- 21.3 De praktische consequenties voor de diverse vormen van wangedrag van teamleden die worden bestraft door de 1^e scheidsrechter zijn:
- 21.3.1 Voor teamleden op het speelveld
- De 1^e scheidsrechter dient te fluiten, (gewoonlijk als de bal uit het spel is, maar zo snel mogelijk indien het een serieuze vorm van wangedrag is). Hij gebiedt de te bestraffen speler naar de scheidsrechtersstoel te komen. Wanneer de speler vlakbij de scheidsrechterstoel is toont de 1^e scheidsrechter de van toepassing zijnde kaart en zegt: “Ik geef je een bestraffing” of “Ik stuur je uit het veld voor de set” of “Ik diskwalificeer je voor de gehele wedstrijd.”
- De 2^e scheidsrechter dient deze actie te herkennen en instrueert de teller om de juiste maatregel in het DWF of op het telformulier te noteren.
- Indien de teller merkt dat de beslissing van de 1^e scheidsrechter niet is toegestaan volgens de officiële volleybalregels, dan dient hij de 2^e scheidsrechter onmiddellijk hierover te informeren. De 2^e scheidsrechter op zijn beurt, na controle van het advies van de teller, stelt hiervan de 1^e scheidsrechter op de hoogte. Indien de 1^e scheidsrechter de opmerking van de teller en van de 2^e scheidsrechter niet accepteert, dient de teller de beslissing van de 1^e scheidsrechter in de kolom “opmerkingen” te noteren.

- 21.3.2 Voor teamleden niet op het speelveld
De 1^e scheidsrechter dient te fluiten, (gewoonlijk als de bal uit het spel is, maar zo snel mogelijk indien het een serieuze vorm van wangedrag is). Hij gebiedt de aanvoerder naar de scheidsrechtersstoel te komen. Wanneer de aanvoerder vlakbij de scheidsrechtersstoel is, toont de 1^e scheidsrechter de van toepassing zijnde kaart en zegt: "Ik geef speler nummer.... (of een teamstaflid) een bestraffing voor" of "Ik stuur speler nummer.... (of een teamstaflid) uit het veld voor de set" of "Ik diskwalificeer speler nummer.... (of een teamstaflid) voor de gehele wedstrijd." De aanvoerder dient het desbetreffende teamlid, dat op moet gaan staan om de bestraffing te accepteren door zijn hand op te steken, op de hoogte te stellen van deze beslissing.
Terwijl de hand van het teamlid opgestoken wordt, laat de 1^e scheidsrechter de betreffende kaart(en) duidelijk zien opdat de maatregel door de teams, 2^e scheidsrechter, teller en publiek duidelijk zichtbaar is en begrepen wordt.
- 21.3.3 Maatregelen tussen de sets in
Bij het opleggen van een straf tussen de sets in, dient de 1^e scheidsrechter de bijbehorende kaart(en) te tonen aan het begin van de volgende set. Indien dit plaatsvindt tijdens een time-out zal de teller het resultaat noteren aan het eind van de time-out.
In het geval van een "uitsluiting" of "diskwalificatie" dient de scheidsrechter direct via de aanvoerder de coach te informeren over de soort maatregel die opgelegd is (om dubbele bestraffing van het team te voorkomen).
- 21.4 Tijdens de wedstrijd let de 1^e scheidsrechter op elke vorm van wangedrag en treedt overtuigend op indien maatregelen genomen moeten worden tegen spelers of teamstafliden. Scheidsrechters dienen eraan herinnerd te worden dat hun functie bestaat uit het evalueren van de acties van de teamleden, en niet uit het "najagen" van kleine individuele fouten.
- 21.5 Het niet bedanken van de scheidsrechter(s) door de aanvoerder na afloop van de wedstrijd is op zichzelf nog geen vorm van onbehoorlijk gedrag (regel 21.2.1). Slechts als het gepaard gaat met een vorm van wangedrag kan dat een reden zijn om een strafmaatregel op te leggen. Dat kan dus ook nog na de wedstrijd.
- 21.6 Indien in het zelfde dode moment een rode kaart gegeven dient te worden aan een teamlid van team A en rood en geel apart aan teamlid van team B, dan dient de zwaarste straf het eerst te worden gegeven.
Indien in het zelfde dode moment een rode kaart gegeven dient te worden aan beide teams, ongeacht de volgorde, krijgen beide teams een punt als gevolg van de bestraffing en beide teams draaien één positie door. Het team dat aan service was behoudt het recht om te gaan serveren, maar met de volgende speler als serveerder als gevolg van het doordraaien. De stand telt pas nadat beide teams zijn bestraft. Dus

een dubbele bestraffing op de stand 23-24 beëindigt niet de set, maar de set gaat verder bij de stand 24-25.

Spelregel 22 Scheidsrechtersteam en procedures

- 22.1 Het is erg belangrijk dat de scheidsrechters alleen het einde van een rally aangeven wanneer aan één van de twee onderstaande voorwaarden is voldaan:
- Zij weten zeker dat er een fout is gemaakt of dat er invloed van buitenaf in het spel is.
 - Zij hebben de aard van de fout vastgesteld.
- 22.2 Om de teams exact te informeren over de aard van de fout waarvoor gefloten is, dienen de scheidsrechters gebruik te maken van de officiële tekens (Tekening 11). Alleen deze tekens en geen andere (nationale of persoonlijke tekens) mogen worden toegepast!
- 22.3 Het scheidsrechtersteam dient onderling nauw samen te werken en na iedere spelactie oogcontact te hebben om elkaars beslissing te bevestigen.
- 22.4 Als er geen 2^e scheidsrechter aanwezig is, kan de wedstrijd toch rechtsgeldig doorgaan.

Spelregel 23 1^e scheidsrechter

- 23.1 Zo mogelijk moet de 1^e scheidsrechter zijn taak staande uitvoeren.
De 1^e scheidsrechter moet altijd samenwerken met zijn medeofficials (2^e scheidsrechter, teller). Hij moet ze hun werkzaamheden binnen hun competentiemogelijkheden en verantwoordelijkheden laten uitvoeren.
Tijdens de wedstrijd, moet de 1^e scheidsrechter steeds naar de 2^e scheidsrechter kijken (na elke rally) om zich te vergewissen of deze een fout aangeeft of niet. Pas daarna moet hij zijn beslissing nemen en dit aangeven met de officiële tekens.
- 23.2 Voordat de 1^e scheidsrechter fluit voor de service dient hij te controleren of de 2^e scheidsrechter gereed is en of er geen mogelijke late aanvraag voor een reglementaire spelonderbreking komt.
- 23.3 Controle of de uitgeslagen bal aangeraakt was door het ontvangende team (bijv. de blokkeerder of een achterspeler in het veld) wordt door de 1^e scheidsrechter gedaan.
De 1^e scheidsrechter beslist en geeft het definitieve teken, nadat hij de ondersteunende tekens van de 2^e scheidsrechter gezien heeft. De 1^e scheidsrechter mag nooit aan een speler vragen of deze de bal wel of niet heeft aangeraakt.
- 23.4 De 1^e scheidsrechter dient er altijd voor te zorgen dat de 2^e scheidsrechter en de teller genoeg tijd hebben om alles goed te kunnen noteren en controleren (bijvoorbeeld of de aangevraagde spelerswissel rechtsgeldig is, alvorens deze toe te staan en te registreren). Als de 1^e scheidsrechter zijn medeofficials niet voldoende tijd geeft om hun werk goed te doen, zullen de 2^e scheidsrechter en de teller niet in staat zijn om de

- eerstvolgende actie van de wedstrijd goed te kunnen volgen. Hetgeen weer fouten door deze officials tot gevolg kan hebben.
- Als de 1^e scheidsrechter niet de benodigde tijd aan de 2e scheidsrechter en aan de teller geeft, moet de 2e scheidsrechter fluiten en daarmee de rally onderbreken.
- 23.5 De 1e scheidsrechter mag iedere beslissing van zijn medeofficials en hemzelf veranderen. Als hij een beslissing heeft genomen (en er voor gefloten heeft), en hij ziet daarna dat één van zijn 2e scheidsrechter bijvoorbeeld een andere beslissing aangeeft, dan kan hij, als hij:
- er zeker van is dat hij gelijk heeft, bij zijn beslissing blijven;
 - ervan overtuigd is dat hijzelf een verkeerde beslissing heeft genomen, deze beslissing herroepen;
 - ervan overtuigd is dat er twee fouten van spelers van verschillende teams op hetzelfde moment gemaakt zijn, een dubbelfout geven;
 - ervan overtuigd is dat de beslissing van de 2^e scheidsrechter verkeerd was, deze beslissing terugdraaien. Bijvoorbeeld bij het onterecht fluiten door de 2^e scheidsrechter voor een opstellingsfout, dan kan hij deze beslissing, indien hij ervan overtuigd is dat de 2e scheidsrechter een beoordelingsfout maakte of na een protest van de aanvoerder, deze beslissing terugdraaien en een dubbelfout geven. De rally wordt dan overgespeeld.
- 23.6 Als de 1e scheidsrechter vindt dat één van de andere officials niet bekend is met de taken die bij diens functie horen of niet objectief handelt in de wedstrijd, moet hij deze, indien mogelijk, laten vervangen.
- 23.7 Alleen de 1e scheidsrechter is bevoegd om een maatregel voor wangedrag of voor spelophouden op te leggen. De 2e scheidsrechter en de teller hebben dit recht niet. Als laatstgenoemden enige onregelmatigheid opmerken, moeten zij dit signaleren en melden aan de 1^e scheidsrechter. De 1^e scheidsrechter legt dan de juiste maatregel op.
- 23.8 De 1^e scheidsrechter moet aan het einde van de wedstrijd het DWF controleren en als laatste de knop “verzenden” aanklikken.

Spelregel 24 2^e scheidsrechter

- 24.1 Als de 1^e scheidsrechter uit zou vallen, moet hij in staat zijn diens taken direct over te nemen. (Zie hiervoor de Leidraad 3.3 “Bevoegdheid tot het leiden van wedstrijden”).
- 24.2 Bij de service staat de 2^e scheidsrechter aan de ontvangende kant. Na de service verplaatst hij zich rond de paal om een goede positie tijdens de aanval in te nemen aan de blokkerende kant. De beste positie voor de 2^e scheidsrechter tijdens de wedstrijd is: ongeveer een meter links en een meter rechts van de paal en een meter achter de paal.
- Als er een actie is in de buurt van de 1^e scheidsrechter doet hij een stap naar voren. Is er een actie aan zijn kant, dan maakt hij een stap naar achteren. Tijdens de wedstrijd

- verplaatst de 2e scheidsrechter zich dus continu.
- 24.3 Komt er een speler zijn richting op om een bal te redden dan gaat hij aan de andere kant naast de paal staan. Hij rent niet van de paal weg. Hij zorgt er altijd voor dat hij na een rally, bij het geven van een teken, zich niet met een teken verschuilt achter de paal. Dus hij neemt voldoende afstand van de paal.
- 24.4 De 2^e scheidsrechter geeft alleen de tekens aan die behoren bij zijn verantwoordelijkheden. Wanneer de 2^e scheidsrechter voor een fout fluit die tot zijn competentie behoort, dient hij daarna de 1^e scheidsrechter te volgen met de kant aan te wijzen van het team dat het recht van service krijgt. Dit houdt in dat waar bij de tekens (zie Tekening 11) alleen een **E** (Eerste scheidsrechter) staat, dient de 2^e scheidsrechter de 1^e scheidsrechter niet te volgen met zijn tekens. De volgende tekens zijn **niet** van belang voor de 2^e scheidsrechter: 9 (einde set) en 24 (bal is aangeraakt).
- 24.5 Als de acties zich tijdens het spel in de buurt van het net bevinden, moet de 2^e scheidsrechter zich concentreren op:
- netfouten;
 - het onder het net doorkomen van spelers;
 - het op en over de middenlijn komen van spelers;
 - acties gemaakt aan de zijde van het blokkerende (verdedigende) team.
- 24.6 Daarnaast moet de 2^e scheidsrechter ook de fouten bij een voltooide aanval of blok door achterspelers of blokpoging van de libero controleren net als de 1^e scheidsrechter. Beide scheidsrechters mogen hiervoor fluiten. De 2^e scheidsrechter mag ook fluiten voor een duidelijke fout bij een voltooide aanval van een door de libero, die zich in de voorzone bevindt, bovenhands met de vingers toegespeelde bal als de 1^e scheidsrechter de fout niet kan zien.
- 24.7 Regelmatig wordt er gefloten voor een netfout die er geen is. Bestudeer deze spelregel goed. Als de actie van de speler niet een actie is die het spelen van de bal betreft, dient er niet voor een netfout gefloten te worden. En als het net per ongeluk (haren van een speler) wordt aangeraakt en de tegenstander wordt er niet door gehinderd, dan is het geen netfout. In dat geval houdt de 2^e scheidsrechter het spel op door geheel ten onrechte te fluiten.
- 24.8 De 2^e scheidsrechter moet vóór en tijdens de wedstrijd, eventueel met behulp van het opstellingsbriefje controleren of de spelers in de juiste opstelling in het speelveld staan. Indien bij controle voor aanvang van de set blijkt dat het team niet de juiste opstelling heeft ingenomen, vertelt de 2^e scheidsrechter aan de aanvoerder in het veld of aan de coach dat de opstelling niet klopt en hij laat dan via een van hen de juiste opstelling innemen. Het is niet de taak van de 2^e scheidsrechter om de spelers op hun juiste plaats te zetten.

- 24.9 Tijdens een time-out houdt de 2^e scheidsrechter toezicht door:
- naar de teller te gaan om zijn werk te controleren en eventueel informatie te ontvangen of te verstrekken zoals de stand en speler aan service;
 - met de 1^e scheidsrechter informatie uit te wisselen;
 - controleren van de line-up door het aantal teruggekeerde spelers op het speelveld te tellen na de time-out.
- Als het aanvragende team eerder dan het einde van de time-out verder wil spelen, fluit de 2^e scheidsrechter voor einde time-out.
- 24.10 Indien er voor de vierde maal een bal wordt gespeeld, moet de 2^e scheidsrechter dit onopvallend aangeven met de hand voor zijn borst. Hij mag echter niet voor deze fout fluiten.
- 24.11 De 2^e scheidsrechter dient de 1^e scheidsrechter te ondersteunen door direct na de rally aan de kant van het team te gaan staan dat de rally heeft verloren. Als de 2^e scheidsrechter al aan de goede kant staat en de 1^e scheidsrechter vraagt nadrukkelijk om ondersteuning, kan de 2^e scheidsrechter nog een extra stapje opzij maken.
- 24.12 Nadat de 1^e scheidsrechter een besluit heeft genomen over de zojuist gespeelde rally, stapt de 2^e scheidsrechter een stapje naar achteren en kijkt naar de spelersbanken en coaches om zich te vergewissen van een mogelijke aanvraag voor een spelonderbreking. Zodra de 1^e scheidsrechter klaar is voor de volgende rally en hij zijn hand uitsteekt om de volgende service toe te staan, stapt de 2^e scheidsrechter naar voren en neemt hij zijn positie nabij de paal weer in.
- 24.13 De 2^e scheidsrechter moet na het einde van de wedstrijd samen met de 1^e scheidsrechter het DWF controleren.
- 24.14 Als de 2^e scheidsrechter tijdens de wedstrijd onsportief gedrag (in woord en/of gebaar) waarneemt tussen tegenstanders, dient hij bij de eerst volgende mogelijkheid als de bal uit het spel is, de spelers op te dragen te kalmeren. Indien de situatie blijft aanhouden, moet hij de 1^e scheidsrechter informeren die direct een waarschuwing of sanctie kan opleggen afhankelijk van het wangedrag.

Spelregel 25 Teller

- 25.1 Het werk van de teller is uitermate belangrijk. Alle scheidsrechters moeten weten hoe ze het DWF moeten invullen en indien nodig moeten zij ook kunnen fungeren als teller.
- 25.2 De teller moet:
- 25.2.1 Na de ontvangst van het opstellingsbriefje en voor het begin van elke set controleren of de nummers van het opstellingsbriefje ook in het DWF of op het telformulier staan. Zo niet, moet hij dit meteen melden aan de 2^e scheidsrechter.
- 25.2.2 Aan de 2^e scheidsrechter alle time-outs en de 5^e en de 6^e spelerwissel per team melden.

- 25.2.3 Bij het betreffende team in het DWF of op het telformulier het hokje aanvinken bij het aanvragen van het eerste onjuiste verzoek of indien hier geen hokje voor aanwezig is, dit eerste onjuiste verzoek per team noteren in de kolom “opmerkingen”.
- 25.2.4 Goed samenwerken met de 2e scheidsrechter bij spelerwissel(s).
Als er meer dan één spelerwissel wordt uitgevoerd, moeten de opeenvolgende spelerwissels ook na elkaar plaatsvinden, zodat zowel de 2e scheidsrechter als de teller voldoende tijd hebben om te kijken of de gevraagde spelerwissels correct zijn en door kunnen gaan. De teller steekt daartoe een hand op (indien de teller niet over een zoemer of ander signaal beschikt) en de 2^e scheidsrechter laat de spelers wisselen. De teller kijkt hierbij naar het nummer op het wisselbordje, het nummer op het shirt van de uit- en in te wisselen speler en noteert dit. Indien hij klaar is, geeft hij door het opsteken van twee handen aan dat de wedstrijd door kan gaan en dat het administratieve gedeelte van de spelerwisselprocedure voor wat hem betreft is afgerond.
- 25.2.5 Op het moment dat alle spelerwissels zijn afgerond, dient de teller zich ervan te vergewissen dat de serveerder inderdaad de juiste persoon is volgens de servicevolgorde. Indien dit niet het geval is, moet hij het spel stoppen door de 2^e scheidsrechter te roepen, maar wel pas nadat de service is uitgevoerd. De 2^e scheidsrechter moet naar de tellertafel lopen en kijken of de beslissing van de teller juist is en vervolgens zowel de teams als de 1^e scheidsrechter op de hoogte brengen van de ontstane situatie.
- 25.2.6 Als een aangevraagde spelerwissel niet reglementair blijkt te zijn, steekt de teller een hand op en beweegt die van links naar rechts en zegt: “Dit verzoek is onreglementair”. In dat geval weigert de 2^e scheidsrechter de spelerwissel, hij gaat naar de tellertafel en onderzoekt of de spelerwissel inderdaad onreglementair is. Indien dat het geval blijkt te zijn, moet de 1^e scheidsrechter een maatregel voor spelophouden opleggen. De teller noteert dit in de tabel van maatregelen. De 2^e scheidsrechter moet controleren of dit op de juiste wijze gebeurt.
- 25.2.7 Het is raadzaam de opstellingsbriefjes omgekeerd op de tellertafel te leggen. Hierdoor kan een teamlid niet voortijdig de opstelling van de tegenstander voor de volgende set zien.
De spelregels voorzien niet in een eventuele combinatie van wisselspeler en teller. Op grond van de spelregels kan deze combinatie dus niet worden verboden. De wedstrijdorganisatie (uit de Regio) kan hiervoor aanvullende bepalingen maken of een in de praktijk gegroeide situatie goedkeuren. In zo'n geval zal degene die als laatste als teller heeft gefungeerd het DWF of het telformulier verder invullen en daarna als teller het DWF afvinken.

- 25.3 De coach of de aanvoerder blijft verantwoordelijk voor het geven van de juiste informatie door middel van het opstellingsbriefje. De teller is verantwoordelijk voor het juist overnemen van de informatie in het DWF of op het telformulier. De 2^e scheidsrechter dient dit te controleren.
- 25.4 Het registreren van waarschuwingen en maatregelen voor wangedrag en spelophouden door de teller gebeurt in DWF of het telformulier op aanwijzing van de 2^e scheidsrechter. De teller waarschuwt wanneer een sanctie niet volgens de spelregels ingevoerd kan worden.
- 25.5 De teller registreert de reglementaire spelerwissel of uitzonderlijke wissel in DWF of het telformulier wanneer een speler is geblesseerd en niet meer kan deelnemen aan de wedstrijd. Hierbij wordt het nummer van de speler, de set en de stand genoteerd.
- 25.6 Wanneer de wedstrijd met "Live bijhouden" wordt gespeeld moet de teller, wanneer de set, c.q. wedstrijd, is afgelopen, wachten met het op "OK" drukken totdat de scheidsrechter teken T11 (9) "einde set" of "einde wedstrijd" heeft gemaakt. Hierna kan er niets meer aan de stand worden veranderd en kan naar de volgende set gegaan worden of de wedstrijd worden afgesloten.

Spelregel 26 Officiële tekens

- 26.1 Andere tekens dan de officiële tekens zijn er niet, behalve het teken X (gekruiste wijsvingers) voor een "onjuist verzoek". Gebruik uitsluitend de tekens van de spelregels. Alleen wanneer leden van een team iets niet begrijpen, kun jij je op een andere wijze uitdrukken. Doe dit ook alleen maar wanneer er om gevraagd wordt. Leer jezelf geen vreemde (verkeerde) tekens aan.
- 26.2 Volgorde van handelen:
1^e scheidsrechter
Na een voltooide rally: fluiten > kijken (oogcontact) naar 2^e scheidsrechter > dan kant aanwijzen > dan de fout aangeven > eventueel de speler aanwijzen die de fout gemaakt heeft.

2^e scheidsrechter

Na een voltooide rally zal de 1^e scheidsrechter fluiten, de kant voor de volgende service aangeven, de fout aangeven en eventueel de speler die de fout maakte aanwijzen. De 2e scheidsrechter heeft geen taak hierbij, maar stapt opzij naar het team dat de volgende service ontvangt. Wel hebben beide scheidsrechters oogcontact met elkaar. Ook geeft de 2e scheidsrechter in het geval van een minimale touché of bij viermaal spelen, ondersteuning door het geven van het juiste teken op borsthoogte, nog vóórdat hij een stap opzij maakt, zodat hij de 1e scheidsrechter kan helpen bij het nemen van zijn beslissing. Nadat de 1e scheidsrechter zijn beslissing heeft aangegeven (de 2e scheidsrechter staat dan al aan de kant van het team dat de rally heeft verloren), doet de 2^e scheidsrechter een stap naar achteren, kijkt links en rechts naar de coaches, c.q. naar de spelersbanken en stapt zodra de 1^e scheidsrechter de hand uitsteekt voor de volgende service weer terug naar de juiste plaats bij de paal.

26.3

Scheidsrechters moeten snel beslissingen nemen waarbij ze een aantal zaken goed moeten overwegen. De scheidsrechters behoren aandacht te besteden aan de juiste toepassing en uitvoering van het “uit”-teken:

- voor alle ballen die direct uitgaan na een aanval of een blok van de tegenstander, moet teken T11 (15) (bal uit) door de scheidsrechter gegeven worden;
- wanneer een bal het net passeert en de vloer raakt buiten het speelveld, maar een blokkeerder of een andere speler van het ontvangende team heeft de bal geraakt, moet de scheidsrechter teken T11 (24) (bal geraakt) gebruiken;
- wanneer de bal, nadat een team de bal voor de eerste, tweede of derde keer geraakt heeft, aan de eigen kant uitgaat, (de bal raakt de grond buiten de lijnen, raakt een voorwerp buiten het speelveld, het plafond of een persoon die niet aan het spel deelneemt) moet de scheidsrechter teken T11 (24) (bal geraakt) gebruiken; (zie ook toelichting ‘teken bal is aangeraakt’);
- wanneer een aanval in de bovenkant van het net geslagen wordt en daarna uitgaat aan de kant van het aanvallende team, zonder het blok van de tegenstander te raken, moet teken T11 (15) (bal uit) door de scheidsrechter gegeven worden. De scheidsrechter wijst onmiddellijk daarna de aanvallende speler aan, zodat iedereen begrijpt dat de bal niet was aangeraakt door het blok.

Wanneer in hetzelfde geval de bal het blok wél heeft geraakt en daarna pas uitgaat aan de kant van het aanvallende team, dan moet de 1e scheidsrechter teken T11 (15) (bal uit) gebruiken en het blok aanwijzen.

26.4

Bij een “dubbelfout” moeten het scheidsrechtersteken en het fluitsignaal tegelijkertijd gegeven worden. In alle andere gevallen is het teken een ondersteuning van het fluitsignaal en volgt het teken direct na het fluitsignaal.

- 26.5 Wanneer de 1^e en de 2^e scheidsrechter tegelijkertijd fluiten voor een fout (bal in het veld, speler raakt geblesseerd tijdens een rally, twee tegenstanders maken tegelijkertijd een netfout), dan blijft het de taak van de 1^e scheidsrechter om de kant voor de volgende service aan te wijzen. De 2^e scheidsrechter volgt met het aangeven van de kant alleen maar, wanneer de 2^e scheidsrechter de rally als eerste affloot.
- 26.6 Wanneer beide scheidsrechters tegelijkertijd fluiten voor verschillende fouten, geeft elke scheidsrechter zijn waargenomen fout aan. De 1^e scheidsrechter beslist of het een “dubbelfout” wordt en geeft dan bijbehorend teken T11 (23) aan. In dit geval wijst alleen de 1^e scheidsrechter de kant voor de volgende service aan.
- 26.7 Wanneer de serveerder te vroeg serveert (voor het fluitsignaal voor de service), geeft alleen de 1^e scheidsrechter een dubbelfout aan T11 (23) en ook alleen de 1^e scheidsrechter wijst dan de kant voor de volgende service aan.
- 26.8 Het aanvragen van een time-out gebeurt bij de 2^e scheidsrechter. Maar wanneer de 2^e scheidsrechter deze aanvraag niet opmerkt, kan het verzoek ook via de 1^e scheidsrechter gedaan worden. De 2^e scheidsrechter fluit, geeft het teken T11 (4) aan en wijst het team aan dat de time-out aanvraagt. De 1^e scheidsrechter hoeft hierbij niets te herhalen.
- 26.9 Het einde van de set wordt aangegeven met teken T11 (9) door de 1^e scheidsrechter. De 2^e scheidsrechter heeft hier geen taak bij. Wel mag de 2^e scheidsrechter onopvallend aan de 1^e scheidsrechter aangeven dat de set is afgelopen. Het einde van een set blijft de verantwoordelijkheid van de 1^e scheidsrechter.
- 26.10 Wanneer een bal het verticale vlak van het net niet volledig passeert na de derde aanraking door het team, dan:
- is het teken T11 (17) “tweemaal spelen” als dezelfde speler de bal weer raakt
- is het teken T11 (18) “viermaal spelen” als een andere speler de bal weer raakt

Wedstrijdorganisatie voor de arbitrage

1

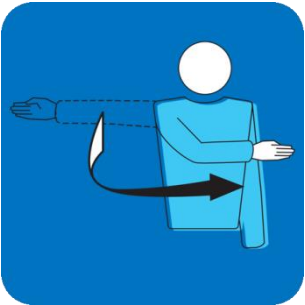
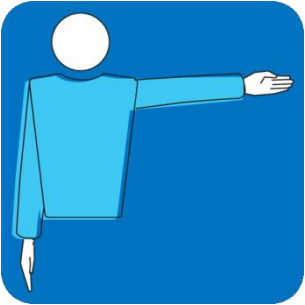
Voor de wedstrijd

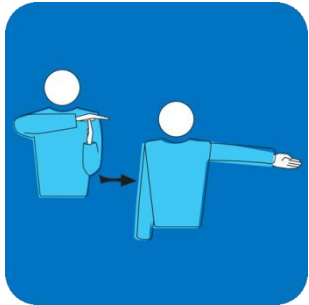
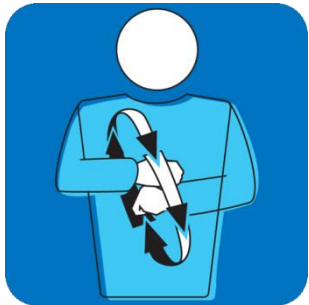
De officials bereiden het begin van de wedstrijd voor zoals opgenomen staat in het wedstrijdprotocol.

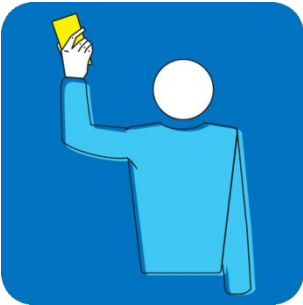
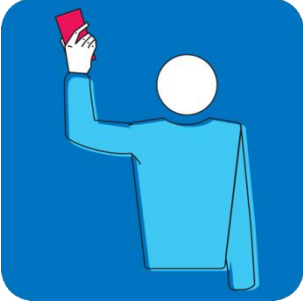
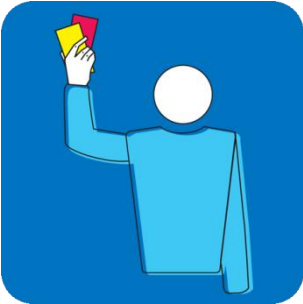
De officials zijn aanwezig vanaf 60 minuten voor de officiële aanvangstijd van de wedstrijd of op andere afgesproken tijden.

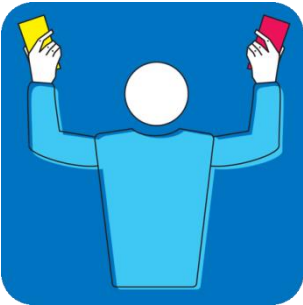
Wanneer de 1^e scheidsrechter niet op tijd aanwezig is, zichzelf niet lekker voelt of niet in staat is de wedstrijd te leiden, neemt de 2^e scheidsrechter de taken van de 1^e scheidsrechter over en wordt er gezocht naar een andere 2^e scheidsrechter. Indien er geen 2^e scheidsrechter gevonden wordt, wordt de wedstrijd door de scheidsrechter alleen geleid.

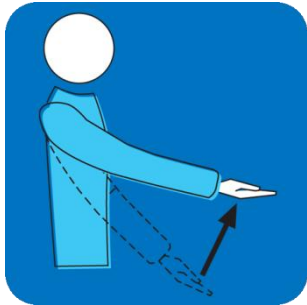
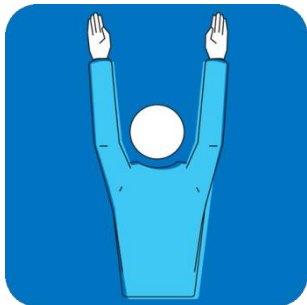
Tekening 11: Officiële scheidsrechtertekens

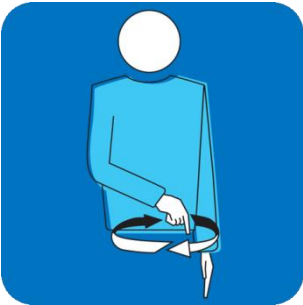
Betreft	Tekens te geven door: E T Scheidsrechter(s) die het handsignaal moeten geven volgens hun reglementaire verantwoordelijkheid E T Scheidsrechter(s) die het handsignaal geven in specifieke situaties		
Toestemming voor de service. Relevante spelregels 12.3, 22.2.1.1	E Beweeg de hand om de richting van de service aan te duiden. <i>Houd de duim aangesloten aan de rest van de vingers. Beweeg de hand naar de andere schouder.</i>	1	
Team dat de service krijgt. Relevante spelregels 22.2.3.1, 22.2.3.2, 22.2.3.4	E T Met de gestrekte arm naar het team wijzen dat moet gaan opslaan. <i>Houd de arm horizontaal, ga niet de lucht in met je arm. Ook hier de duim aangesloten houden.</i>		2

Betreft	Tekens te geven door: E T Scheidsrechter(s) die het handsignaal moeten geven volgens hun reglementaire verantwoordelijkheid E T Scheidsrechter(s) die het handsignaal geven in specifieke situaties
Time-out. Relevante spelregel 15.4.1	4 E T De palm van de ene hand op de vingers van de verticaal gehouden andere hand leggen (T-vorm); daarna het team aanwijzen dat de time-out aangevraagd heeft. <i>De rechterhand boven voor het team aan je linkerzijde, de linkerhand boven voor het team aan je rechterzijde.</i>
Spelerwissel. Relevante spelregels 15.5.1, 15.5.2, 15.8	5 E T Met de onderarmen een draaiende beweging om elkaar heen maken. <i>De beweging (rotatie) is voorwaarts gericht. Maak een vuist van beide handen.</i>

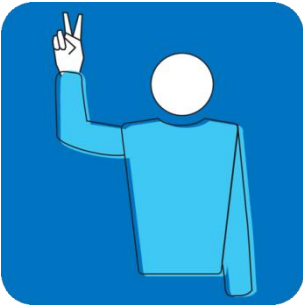
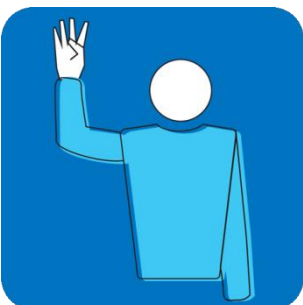
Betreft	Tekens te geven door: E T Scheidsrechter(s) die het handsignaal moeten geven volgens hun reglementaire verantwoordelijkheid E T Scheidsrechter(s) die het handsignaal geven in specifieke situaties		
Waarschuwing wegens wangedrag. Relevante spelregels 21.1, 21.6	E Gele kaart tonen als waarschuwing.	6a 6b 7	
Bestrafing voor wangedrag. Relevante spelregels 21.3.1, 21.6, 23.3.2.2	E Rode kaart tonen.		
Uit het veld sturen. Relevante spelregels 21.3.2, 21.6, 23.3.2.2	E Rode en gele kaart samen in één hand tonen.		

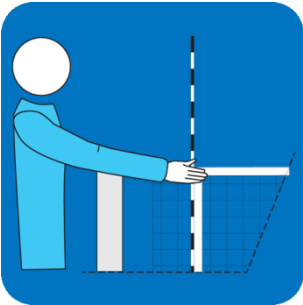
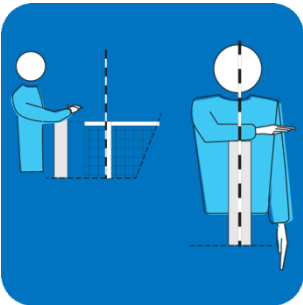
Betreft	Tekens te geven door: E T Scheidsrechter(s) die het handsignaal moeten geven volgens hun reglementaire verantwoordelijkheid E T Scheidsrechter(s) die het handsignaal geven in specifieke situaties		
Diskwalificatie. Relevante spelregels 21.3.3, 21.6, 23.3.2.2	E Rode en gele kaart apart tonen.	8	
Einde van de set of wedstrijd. Relevante spelregels 6.2, 6.3	E T De onderarmen met open handen voor de borst kruisen. <i>Handpalmen naar het lichaam toe.</i>		

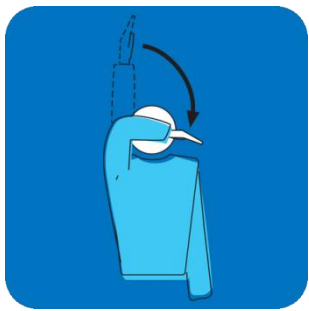
Betreft	Tekens te geven door: E T Scheidsrechter(s) die het handsignaal moeten geven volgens hun reglementaire verantwoordelijkheid E T Scheidsrechter(s) die het handsignaal geven in specifieke situaties		
De bal is bij de service niet opgegooid of losgelaten. Relevante spelregel 12.4.1	E De gestrekte arm, met de handpalm naar boven, heffen. <i>Duim aangesloten houden, arm gestrekt.</i>	10	
Te laat opslaan. Relevante spelregel 12.4.4	E Acht gespreide vingers omhoogsteken. <i>Arm in een hoek van ongeveer 90 graden.</i>	11	
Verboden blok of scherm. Relevante spelregels 12.5, 12.6.2.3, 14.6.3, 19.3.1.3, 23.3.2.3a, 24.3.2.4	E T De beide armen, met de handpalmen naar voren, verticaal omhoogsteken. <i>(Dit teken gebruikt zowel de 2^e scheidsrechter als de teller om aan te geven dat hij klaar is voor de volgende actie).</i>	12	

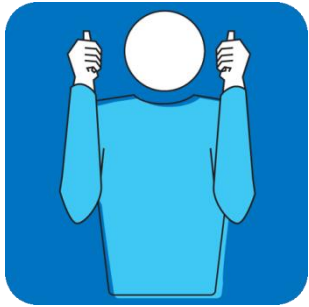
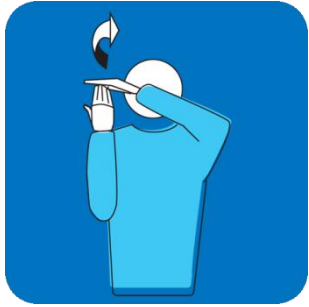
Betreft	Tekens te geven door: E T Scheidsrechter(s) die het handsignaal moeten geven volgens hun reglementaire verantwoordelijkheid E T Scheidsrechter(s) die het handsignaal geven in specifieke situaties		
Opstellingsfout of doordraaifout Relevante spelregels 7.5, 7.7, 23.3.2.3a, 24.3.2.2	E T Met de wijsvinger een draaiende beweging maken. <i>Met de klok mee.</i>	13	
Bal "in". Relevante spelregels 8.3	E T Met de gestrekte arm en open hand, naar de grond wijzen. <i>Zorg dat de duim aangesloten is en de arm gestrekt. Wijs altijd naar het midden van het veld.</i>		

Betreft	Tekens te geven door: E T Scheidsrechter(s) die het handsignaal moeten geven volgens hun reglementaire verantwoordelijkheid E T Scheidsrechter(s) die het handsignaal geven in specifieke situaties		
Bal "uit". Relevante spelregels 8.4.1, 8.4.2, 8.4.3, 8.4.4, 24.3.2.5, 24.3.2.7	E T De onderarmen verticaal heffen, de handen open en met de handpalmen naar het lichaam gekeerd. <i>Zorg dat je jezelf niet verbergt achter je handen en zorg dat je altijd je eigen handpalmen ziet.</i>	15	
Vastgehouden bal. Relevante spelregels 9.2.2, 9.3.3, 23.3.2.3b	E De onderarm, met de handpalm naar boven, langzaam omhoog brengen. <i>Hierbij duim aangesloten en de arm buigen.</i>	16	

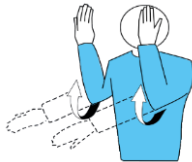
Betreft	Tekens te geven door: E T Scheidsrechter(s) die het handsignaal moeten geven volgens hun reglementaire verantwoordelijkheid E T Scheidsrechter(s) die het handsignaal geven in specifieke situaties		
Tweemaal raken. Relevante spelregels 9.3.4, 23.3.2.3b	E Twee gespreide vingers omhoog steken.	17	
Viermaal spelen. Relevante spelregels 9.3.1, 23.3.2.3b	E Vier gespreide vingers omhoog steken.		

Betreft	Tekens te geven door: E T Scheidsrechter(s) die het handsignaal moeten geven volgens hun reglementaire verantwoordelijkheid E T Scheidsrechter(s) die het handsignaal geven in specifieke situaties		
Net aangeraakt door een speler, of de bal uit de service raakt het net én blijft niet in het spel. Relevante spelregels 11.4.4, 12.6.2.1	E T Met de hand de zijde van het net aanwijzen waar de fout gemaakt is. <i>Aanwijzen van het net is voldoende. Als 2e scheidsrechter hoeft er niet naar toe te lopen of te buigen om het net aan te raken. Raak zeker de spandraad niet aan!</i>	19 20	
Over het net reiken. Relevante spelregels 11.4.1, 13.3.1, 14.3, 14.6.1, 23.3.2.3c	E Een hand, met de handpalm naar beneden, boven het net brengen.		

Betreft	Tekens te geven door: E T Scheidsrechter(s) die het handsignaal moeten geven volgens hun reglementaire verantwoordelijkheid E T Scheidsrechter(s) die het handsignaal geven in specifieke situaties		
Foutieve aanval - door achterspeler, libero of op de service van de tegenstander Relevante spelregels 13.3.3, 13.3.4, 13.3.5, 23.3.2.d,e, 24.3.2.4 - bovenhands met de vingers gespeelde bal door de libero vanuit de voorzone of het verlengde ervan. Relevante spelregel 13.3.6	E T Met de onderarm, de hand open, een beweging van boven naar beneden maken.	21	
- Veld van de tegenstander raken. - De bal gaat onder het net door. - Degene die opslaat, raakt de achterlijn. - Een speler stapt op het moment van de service buiten zijn speelveld. Relevante spelregels 8.4.5, 11.2.2, 12.4.3, 23.3.2.3a,f, 24.3.2.1	E T De middenlijn aanwijzen. <i>Het aanwijzen van een lijn gebeurt met een wijsvinger en niet met de volle hand. Ga zeker niet de lijn in zijn totaliteit aangeven (point, don't paint). Dit teken wordt ook gegeven als een speler bij de service een voetfout maakt. In dat geval wordt de achterlijn aangewezen.</i>		

Betreft	Tekens te geven door: E T Scheidsrechter(s) die het handsignaal moeten geven volgens hun reglementaire verantwoordelijkheid E T Scheidsrechter(s) die het handsignaal geven in specifieke situaties
Dubbelfout: rally overspelen Relevante spelregels 6.1.2.2; 17.2; 22.2.3.4	23 E T De beide duimen verticaal omhoogsteken.
Bal is aangeraakt. Relevante spelregels 23.3.2.3b; 24.2.2	24 E Met de handpalm van de ene hand horizontaal over de vingers van de verticaal gehouden andere hand strijken. <i>Ook hier de juiste hand boven houden. De kant van het team waar de touché gemaakt wordt blijft verticaal.</i>
Spelophouden: - Waarschuwing; - Bestrafing. Relevante spelregels 15.11.3, 16.2.2, 16.2.3, 23.3.2.2	25 E Met de palm gericht naar de scheidsrechter de pols aanraken met gele kaart (waarschuwing) of met de rode kaart (bestrafing).

Toelichting teken 'bal is aangeraakt'

Tekens	Bal is aangeraakt	Uit
Scheidsrechter		
	T11 (24)	T11 (15)
8.4.1 Het deel van de bal dat de grond raakt, geheel buiten de grenslijnen ligt		
1. direct nadat de bal door de passeerruimte is gegaan zonder te zijn geraakt (direct uit)		X
2. nadat de bal is geraakt (1x, 2x, 3x)	X	
8.4.2 De bal een voorwerp buiten het speelveld raakt		
· bank / stoelen		
· scheidsrechterstoel		
· TV camera		
· muur		
· tellertafel		
· boarding		
· tribune		
1. direct nadat de bal door de passeerruimte is gegaan zonder te zijn geraakt (direct uit)		X
2. nadat de bal is geraakt (1x, 2x, 3x)	X	
8.4.2 De bal het plafond raakt		
1. direct nadat de bal door de passeerruimte is gegaan zonder te zijn geraakt (direct uit)		X
2. nadat de bal is geraakt (1x, 2x, 3x)	X	
8.4.2 De bal een persoon die niet aan het spel deelneemt raakt		
· 1e scheidsrechter		
· 2e scheidsrechter		
· coach (in vrije zone)		
· assistent coach (op de bank)		
· teller		
· ballenkind		
· quick mopper		
· toeschouwer		
1. direct nadat de bal door de passeerruimte is gegaan zonder te zijn geraakt (direct uit)		X
2. nadat de bal is geraakt (1x, 2x, 3x)	X	
8.4.3 De bal raakt de antenne		X
8.4.3 De bal raakt de spandraden		X
8.4.3 De bal raakt de paal		X
8.4.3 De bal raakt het net buiten de zijbanden		X
8.4.4 De bal het verticale vlak van het net geheel of zelfs gedeeltelijk buiten de passeerruimte passeert		X

Wedstrijdprotocol voor de scheidsrechter:		
Een uur vóór aanvang van de wedstrijd		
		Zorg ervoor als je in de nationale competitie fluit, dat je één uur vóór aanvang van de wedstrijd aanwezig bent. Je kunt je dan rustig op de wedstrijd concentreren. Een half uur vóór de officiële aanvangstijd aanwezig zijn, is, op regionaal niveau, het verplichte minimum. Als scheidsrechter zie je er goed verzorgd uit en gebruik je vóór en tijdens de wedstrijd geen alcoholische dranken.
Taken van alle officials vóór de wedstrijd		
		Meld je bij aankomst direct bij de wedstrijdleiding en toon desgevraagd je licentie. Vóór de wedstrijd tijdig kennismaken met de mede-officials is zeer belangrijk. Zeker bij twijfel is er dan nog de gelegenheid na te gaan, of men bevoegd en in staat is om de opgedragen taken uit te voeren.
Aanwezigheid overige officials		
		De teller dient 30 minuten vóór aanvang van de wedstrijd bij het speelveld aanwezig te zijn in verband met het invullen van het DWF of telformulier en het geven/ontvangen van instructies.
30 minuten vóór aanvang van de wedstrijd		
a.		1^e en 2^e scheidsrechter Zorg ervoor dat je 30 minuten vóór de aanvangstijd omgekleed <u>bij het speelveld</u> aanwezig bent, gekleed in het officiële scheidsrechterstenue: blauwe lange pantalon, (bij voorkeur) (witte) sportschoenen met zolen die niet afgeven (geen straatschoeisel), de nationale scheidsrechterspolo met bedrukt scheidsrechterseembleem. Verder een goede fluit aan een koord, (), een horloge of ander klokje, schrijfgereedschap, en rode en gele kaart. Streef naar eenheid in tenue. In de regio mag ook een andere donker gekleurde pantalon gedragen worden.
b.		1^e en 2^e scheidsrechter Begin als scheidsrechter, ook als je collega nog niet aanwezig is, zo vroeg mogelijk met de controletaken. Het is aan te bevelen om direct na het omkleden aanwezig te zijn bij het speelveld om je voor te stellen aan de coaches.
c.		1^e scheidsrechter Inspecteer zodra het speelveld vrij is, de speelruimte en de spelmaterialen om te zien of deze aan de eisen voldoen [o.a. het nameten van de nethoogte en de diepte van de servicezone, het controleren van de wedstrijdballen (samen met de 2 ^e scheidsrechter), enz.]. Informatie over het spelmateriaal, over de speelzaal en eventuele dispensaties staan in het zalenoverzicht op nevobo.nl.
d.		1e scheidsrechter

		Als blijkt dat van de verplichtingen is afgeweken, sommeer dan de aanvoerder van het thuisspelende team één en ander in orde te maken.
e.		1e scheidsrechter Indien vóór aanvang van de wedstrijd blijkt dat aan een opdracht geen gevolg is gegeven of kan worden gegeven en hernieuwd aandringen niet helpt, noteer dit dan direct in het DWF of op het telformulier. De wedstrijd dient wel altijd gespeeld te worden, tenzij de veiligheid van de deelnemers in het geding is.
f.		1^e scheidsrechter Als de wedstrijd niet op tijd kan beginnen, noteer deze reden dan in het DWF of op het telformulier in de kolom opmerkingen. Indien de wedstrijd tot 15 minuten te laat aanvangt vanwege uitloop van de vorige wedstrijd, hoeft dit niet in het DWF vermeld te worden.
g.		1^e en 2^e scheidsrechter Laat, als de wedstrijd niet op tijd kan beginnen, de teams zo mogelijk ergens anders hun warming-up doen.
h.		2^e scheidsrechter Controleer of het DWF of telformulier juist is ingevuld. Ook indien de wedstrijd te laat zal beginnen, zorg er dan voor dat minstens zestien minuten vóór de officiële aanvangstijd het DWF ingevuld is door beide aanvoerders. De coach hoeft zich niet uit eigen beweging voor te stellen. Dit is een kwestie van beleefdheid. Doet hij dat niet, dan doet de scheidsrechter er verstandig aan bij de controle van het DWF of telformulier te vragen wie de coach is. Kijk of de libero vermeld staat. De libero <u>moet</u> na de toss vermeld staan in het DWF. Een speler en libero kunnen slechts eenmaal vermeld staan in het DWF met uitzondering van de combinatie speler-(assistent-)coach. Als een speler ook de taak van coach heeft, wordt hij twee maal in het DWF of telformulier vermeld: eenmaal in de spelerskolom en eenmaal als coach bij de teambegeleiding als teamstaflid.
i.		2^e scheidsrechter Controleer de spelerskaarten - bij voorkeur in aanwezigheid van aanvoerder of (assistent) coach - en vink de namen in het DWF of telformulier af. Indien een teamlid zijn Nevobo-identiteitskaart niet kan tonen, kan hij bij wedstrijden alleen na vertoon van een geldig, door de Nevobo erkend, legitimatiebewijs (zie ook het wedstrijdreglement artikel 3.0.2.10) aan het spel deelnemen. Hiervoor dient wel een notitie gemaakt te worden in de kolom 'Opmerkingen'. Vermeld hierbij de naam, vereniging en geboortedatum. Indien hij hiertoe niet in staat is en een team hierdoor geen zes spelers kan opstellen, wordt dit team geacht niet te zijn opgekomen en gaat de wedstrijd niet door. <i>Vanaf de 2e klasse en lager in de regio is het bij uitzondering mogelijk om met 5 spelers een team te vormen en de wedstrijd te spelen. Dit alles wél vermelden in de kolom opmerkingen.</i>
j.		1e scheidsrechter Maak duidelijke afspraken met de 2 ^e scheidsrechter.

k.		2e scheidsrechter Noteer in het DWF of telformulier (opmerkingen) alle van belang zijnde zaken die niet kloppen, zoals niet uniform gekleed zijn, reden van eventueel te laat beginnen, etc.
l.		1^e scheidsrechter Afwijkende zaalsituaties moeten genoteerd worden (Spelregel 23.3.1).
m.		Vijf-Ballen-Systeem Het vijfballen-systeem is verplicht voor de Topdivisie. In lagere divisies is het vijfballen-systeem na dispensatie van de organisator toegestaan. Het vijfballen-systeem is ingesteld om tijdverlies te voorkomen, door te zorgen dat steeds bij iedere service in elke servicezone een bal aanwezig is. Er moeten ruim vóór aanvang van de wedstrijd 7 goedgekeurde wedstrijdballen aan de scheidsrechters worden aangeboden. Zie HIA 3.2 voor uitleg over de werking van het vijfballensysteem.
n.		2^e scheidsrechter Geef aan beide coaches de opstellingsbriefjes en vertel de coaches dat de briefjes liefst tien minuten maar uiterlijk vier minuten (Topdivisie 12 minuten) vóór aanvang van de 1 ^e set en direct bij het wisselen van speelhelft van de andere sets afgegeven moeten worden. Maak goede afspraken met de teller over spelerwissels, time-outs en eventuele vermelding in het DWF of op het telformulier van het kaartgebruik. Samen met de teller is de hij verantwoordelijk voor het DWF of het telformulier. Houd de tijd van het inspelen bij (als de 1 ^e scheidsrechter dat aan jou heeft gedelegeerd), geef indien gewenst, aan wanneer de helft van de officiële inspeeltijd (vier minuten) verstreken is. Geef eventueel ook twee minuten vóór het einde van de officiële inspeeltijd aan het net aan de beide coaches door dat er, indien gewenst, nog geserveerd kan worden.
		<u>De toss</u> Wanneer je instructies aan de teams wilt geven, kan dat het beste gedaan worden vóór de toss. De toss vindt vóór de warming-up aan het net plaats. Daarbij wordt ook bepaald of er apart dan wel gezamenlijk ingespeeld wordt. De warming-up (inslaan aan het net <i>en</i> serveren) gebeurt, als beide aanvoerders hiermede akkoord gaan, gezamenlijk. Indien een van beide aanvoerders apart wil inspelen, moet dat gebeuren. De tijdsduur hiervan - vijf minuten per team apart of tien minuten gezamenlijk - wordt door de 1 ^e scheidsrechter gecontroleerd. Als het inspelen, doordat het speelveld niet tijdig vrij was, al op een ander veld heeft plaatsgevonden, heeft elk team nog slechts drie minuten per team of zes minuten gezamenlijk de tijd voor het inspelen aan het net.

		<u>Teams in wedstrijdtenue</u> De teams zijn vrij om vanaf de toss in wedstrijdkleding de warming-up aan het net uit te voeren. Indien de wedstrijdkleding pas vlak voor het begin van de wedstrijd wordt gewisseld, dan dienen de teams hun medewerking te verlenen aan de controle van de shirtnummers die staan in het DWF of op het telformulier. Aanbeveling: Voor het omkleden moet dat zo mogelijk buiten de speelruimte en uit het zicht van het publiek gebeuren.
		<u>1^e scheidsrechter</u> <u>Start van de warming-up aan het net</u> De 1^e scheidsrechter geeft het moment van inslaan aan door middel van een fluitsignaal en het opsteken van twee handen met gespreide vingers (hetgeen tien minuten voorstelt). <i>Het eerder beginnen met inspelen aan het net is niet toegestaan.</i> Indien er door het inspelen aan het net hinder ontstaat voor een wedstrijd op een naastgelegen speelveld, dient de 1e scheidsrechter naar één zijde te laten inslaan. Hierbij dient een eventuele instructie van de zaalbeheerder altijd opgevolgd te worden. Let bij het inslaan op de techniek van de spelverdelers, zodat je het technische niveau ziet en van daaruit je lijn kunt bepalen en dus zelf ook een soort van warming-up hebt. Zie er tevens op toe, dat de spelers rechtuit slaan en niet richting tegenpartij. Indien dit wel gebeurt, moet je maatregelen nemen om dit te voorkomen. In sommige gevallen kun jij dan zelfs beslissen dat de warming-up gescheiden verder gaat (het team dat de eerste service heeft, moet dan eerst met de warming-up aan het net beginnen). Indien een speler moedwillig probeert op een tegenstander in te slaan, kan zelfs kaartgebruik noodzakelijk zijn. <u>2^e scheidsrechter</u> Als de 1^e scheidsrechter de controle op het inspelen niet kan uitvoeren, neem je als 2^e scheidsrechter deze controletaak over. <u>Instructie aan de teller door de 2e scheidsrechter</u> De teller is steeds belangrijker. Hij heeft verschillende taken. De teller mag de knop “Live bijhouden” of “Resultaat invoeren” pas aanklikken als de scheidsrechter vlak voor de wedstrijd de shirtnummers heeft gecontroleerd. Hierna kan de team samenstelling niet meer worden gewijzigd. Er moet tijdens de wedstrijd op verschillende momenten een aantal zaken gecontroleerd worden. Een teller moet wel bekend zijn met het DWF. Bij het invullen van de spelerslijst met Libero is de volgende procedure voor de Nederlandse competitie van kracht. A. Alle spelers [maximaal veertien (Topdivisie) of twaalf] en teamstafliden worden in het DWF genoteerd door de aanvoerder. B. Het ondertekende opstellingsbriefje is bindend. De teller moet bij het wisselen van spelers een hand opsteken als hij geen zoemer tot zijn beschikking heeft, als teken dat de spelerwissel rechtsgeldig is en twee handen opsteken,

	elke keer dat hij klaar is met noteren van de spelerwissel en de wedstrijd hervat kan worden. De teller moet bij het DWF "Resultaat invoeren" de stand van het aanvragende team (time-out of spelerwissel) of de stand van het te bestraffen team altijd het eerst vermelden. Hij moet de servicevolgorde in de gaten houden en op het moment van raken van de bal bij de service de 2e scheidsrechter waarschuwen als er een fout is gemaakt in de servicevolgorde. Samen met een assistent-teller (indien aanwezig) houdt hij de libero in de gaten, dat deze de juiste persoon vervangt en dat er tussen twee vervangingen minstens één voltooide rally zit. Bij het invullen van het DWF dient de aanvoerder aan te geven wie de aanvoerder is en of er met één of twee libero's wordt gespeeld. Het nummer van de aanvoerder is oranje. Het nummer van de libero(s) is grijs. Indien er een punt gemaakt wordt ten gevolge van een strafmaatregel, wordt dit apart vermeld in het DWF of op het telformulier. Hij noteert ook de onjuiste verzoeken in het aparte hokje in het DWF of op het telformulier. Bij het einde van een set of wedstrijd mag de teller pas "OK" aanklikken als de 1^e scheidsrechter teken 9 (einde set of wedstrijd) heeft gegeven. Daarna kan niet meer worden teruggedaan naar de afgelopen set om nog wijzigingen aan te brengen. Instructie aan de ballenrapers door de 2e scheidsrechter (indien aanwezig) De ballenrapers #1,2 4 en 5 hebben een handdoek bij zich om de bal af te drogen. Hierdoor moet elke volgende rally gespeeld worden met een bal geleverd door één van de voornoemde ballenrapers, omdat deze in de gelegenheid is geweest de bal te drogen. Er mag dus nooit direct weer geserveerd worden met de laatst gespeelde bal uit de rally. De ballenrapers moeten bij voorkeur de bal zo snel mogelijk achter de stoel van de 1e scheidsrechter langs rollen naar de ballenraper in de hoek. Het is niet toegestaan dat de ballenrapers doordraaien. Er ontstaan dan minder problemen in de loop van de wedstrijd. Op deze wijze zullen ze gedurende de gehele wedstrijd steeds beter ingespeeld raken op hun functie. De ballenrapers stellen zich als volgt op (zie tekening 10 van het spelregelboekje): - één in iedere hoek van de vrije zone; - één achter elke scheidsrechter. Vóór aanvang van de wedstrijd ontvangen de vier ballenrapers (#1,2,4 en #5) een bal van de 2e scheidsrechter. Het team, dat aan het begin van de eerste en vijfde set met de service begint, ontvangt de vijfde bal van de 2e scheidsrechter. Wanneer tijdens de wedstrijd het spel "dood" is en de bal: - buiten het speelveld is, wordt deze door een ballenraper opgehaald; - binnen het speelveld is, moet deze onmiddellijk door een speler - langs de kortst mogelijke weg - uit het veld worden gerold, waarna een van de ballenrapers de bal ophaalt.
--	---

		De ballenraper die de bal ophaalt, rolt deze onmiddellijk via de juiste route naar de ballenraper, die achter het team staat dat de service in de nieuwe rally gaat uitvoeren. Zodra de 1^e scheidsrechter aangeeft welk team de service krijgt, gooit de ballenraper de bal aan de speler die gaat opslaan (met een stuitende beweging). Het is niet toegestaan een van de wedstrijdballen tussen de sets te laten gebruiken voor de warming-up. Als het gevaar bestaat dat de bal(len) tussen de sets verwisseld en/of gebruikt worden bij de warming-up, kun je als scheidsrechter deze in bewaring nemen. Als er geen ballenrapers zijn - en dus ook geen vijf-ballensysteem - wordt de bal tijdens de time-outs in de servicezone waar de eerstvolgende service moet worden genomen, neergelegd. In de pauzes tussen de sets neemt de 2e scheidsrechter de wedstrijdbal in bewaring. Je moet echter wel attent blijven op verwisseling en/of gebruik van de bal bij een warming-up tussen de sets in.
		Opmerking: Het is toegestaan dat de teams de zaal betreden met één of meerdere mini(s) aan de hand. De mini's dienen daarna wel op de tribune plaats te nemen (of in een aparte gereserveerde ruimte buiten de vrije zone te gaan zitten), uitgezonderd de één of twee "mini(s) van de week" die op de spelersbank mag/mogen plaatsnemen. Het is toegestaan om de "mini van de week" voor het begin van de wedstrijd te laten opslaan. Dit mogen ook twee "mini's van de week" zijn. Alle wedstrijden beginnen op het aangegeven tijdstip. Als een wedstrijd niet op tijd kan beginnen, omdat een voorafgaande wedstrijd is uitgelopen, zal het officiële protocol beginnen als de speelruimte vrij is en de administratieve handelingen van de voorafgaande wedstrijd zijn afgerond. De 1e scheidsrechter zal het tijdstip van de start van de wedstrijd meedelen aan de beide coaches. Wanneer tijdens de pauzes tussen de sets entertainment plaatsvindt waarbij ook lichteffecten worden gebruikt, mag het lichtniveau niet zodanig worden teruggebracht dat de spelers tijdens hun warming-up de bal niet goed meer kunnen zien, dit ter beoordeling van de 1e scheidsrechter.

Gedurende de wedstrijd	
Pauzes en wisselen van speelhelft (Spelregel 18)	
TEAMS	Na het laatste fluitsignaal van een set wisselen de teams direct van speelhelft. De teams mogen niet onder het net door van speelhelft wisselen.

TELLER	Op het moment van het laatste fluitsignaal door de 1 ^e scheidsrechter van de laatste rally van de lopende set moet de teller de stopwacht indrukken voor de pauze tussen de sets van drie minuten.
2'30 of zoveel eerder als de teams en officials gereed zijn	De 2 ^e scheidsrechter fluit of de teller geeft een geluidssignaal.
TEAMS	Op aangeven van de 2 ^e scheidsrechter gaan de zes spelers die genoteerd staan op het opstellingsbriefje direct naar hun speelhelpt.
SCHEIDSRECHTERS	De 2 ^e scheidsrechter controleert of de spelers op het speelveld dezelfde zijn als op het opstellingsbriefje. De 2 ^e scheidsrechter geeft eventueel daarna de libero toestemming om zijn plaats in te nemen. De 2 ^e scheidsrechter geeft de wedstrijdbal aan de serveerder.
3'00 of zoveel eerder als de teams en officials gereed zijn	De 1 ^e scheidsrechter geeft door middel van een fluitsignaal toestemming voor de service.
Pauze tussen de 4^e en beslissende 5^e set	
TEAMS	Aan het eind van de vierde set gaan de spelers direct naar hun vrije zone nabij de spelersbank.
OFFICIËLE AANVOERDERS	Melden zich bij de tellertafel voor de toss.
SCHEIDSRECHTERS	Melden zich bij de tellertafel om de toss uit te voeren. De 2 ^e scheidsrechter houdt de wedstrijdbal bij zich.
2'30 of zoveel eerder als de teams en officials gereed zijn	De 2 ^e scheidsrechter fluit of de teller geeft een geluidssignaal.
TEAMS	Op aangeven van de 2 ^e scheidsrechter gaan de zes spelers die genoteerd staan op het opstellingsbriefje direct naar hun speelhelpt.
SCHEIDSRECHTERS	De 2 ^e scheidsrechter controleert of de spelers op het speelveld dezelfde zijn als op het opstellingsbriefje. De 2 ^e scheidsrechter geeft eventueel daarna de libero toestemming om zijn plaats in te nemen. De 2 ^e scheidsrechter geeft de wedstrijdbal aan de serveerder.
3'00 of zoveel eerder als de	De 1 ^e scheidsrechter geeft door middel van een fluitsignaal toestemming voor de service.

teams en officials gereed zijn	
Tijdens de time-outs ziet de 2 ^e scheidsrechter er op toe dat de spelers zo dicht mogelijk bij hun eigen spelersbank gaan staan. Als er geen entertainment plaatsvindt, mogen de teams zelf bepalen waar zij tijdens de time-out in hun eigen speelruimte verblijven.	
Aan het einde van de wedstrijd	
De beide teams geven elkaar bij het net de hand en lopen daarna naar hun eigen spelersbank.	
Beide scheidsrechters stellen zich op de zijlijn op (bij de scheidsrechtersstoel) en gaan, na het bedanken door de spelers naar de tellertafel om de wedstrijd administratief af te sluiten. Hierna is het werk van de scheidsrechters nog niet afgelopen. Zij moeten het gedrag van de teams ook na de wedstrijd blijven controleren. Zo lang de teams zich in de speelruimte/controleruimte bevinden, moeten alle vormen van wangedrag worden gecontroleerd en worden vermeld in de kolom "opmerkingen" van het DWF. Indien nodig zal ook een rapport inzake strafbare feiten door de scheidsrechters moeten worden opgemaakt.	

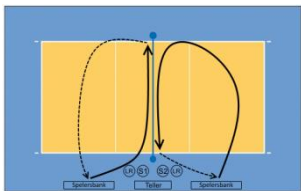
Wedstrijdprotocol

Dit protocol geldt voor wedstrijden 1^e divisie en lager. In de Regio- en Jeugdcompetities kan van dit protocol worden afgeweken. De Topdivisie heeft een 'eigen' playing protocol.

Indien er mini's bij de wedstrijd betrokken en voorgesteld worden, wordt met het protocol 1 minuut eerder begonnen.

Tijd	Beschrijving	Actie scheidsrechter	Actie van de teams
Tot 16 min. vóór de start		1 ^e scheidsrechter controleert samen met de 2 ^e scheidsrechter de ballen.	Warming-up van de teams met of zonder bal.
16 min. vóór de start		1 ^e en 2 ^e scheidsrechter controleren de hoogte en de ophanging van het net plus de positie van de antennes.	
15 min. vóór de start	Toss voor de keuze van service en speelveld.	De beide scheidsrechters melden zich bij de tellertafel. Nadat de keuze heeft plaatsgevonden overtuigt de 1 ^e scheidsrechter zich ervan dat de	Beide aanvoerders melden zich bij de tellertafel. Voor de toss wordt afgesproken of de teams voorafgaand en na de wedstrijd handen wensen te schudden of niet.

		teller is geïnformeerd over het resultaat van de toss.	Overige leden van de teams gaan naar hun eigen spelersbank. Als de spelers hun kleding willen wisselen voor het officiële wedstrijdtenue moeten zij, bij voorkeur, de speelruimte verlaten en zonder of met een kleine vertraging terugkeren naar hun spelersbank.
14 min. vóór de start	Start inspelen aan het net.	De 1 ^e scheidsrechter fluit om de start van het inspelen aan het net aan te geven (vijf minuten minimum voor elk team of tien minuten samen). Gedurende het inspelen aan het net controleren de scheidsrechters de identiteit van de spelers m.b.v. het DWF. , enz.	Beide teams starten het inspelen aan het net als ze tegelijk inslaan.
4 min. vóór de start	Einde van het inspelen aan het net.	De 1 ^e scheidsrechter fluit voor het einde van het inspelen aan het net.	De spelers keren terug naar hun spelersbank aan het einde van het inspelen aan het net.
±4 min. vóór de start	Opstellingsbriefjes.	De 2 ^e scheidsrechter zorgt ervoor dat hij van de beide coaches of aanvoerders een opstellingsbriefje krijgt. De teller vult aan de hand van het opstellingsbriefje, het DWF of het telformulier in.	De beide coaches of aanvoerders geven een opstellingsbriefje aan de 2 ^e scheidsrechter of aan de teller.
3 min. vóór de start	Handen schudden (indien afgesproken).	De 1 ^e scheidsrechter fluit en alle spelers geven elkaar bij het net de hand en lopen daarna naar hun eigen spelersbank. De scheidsrechter(s) maken ook onderdeel uit van dit handen	Op aangeven van de 1 ^e scheidsrechter geven alle spelers van de beide teams in, officiële wedstrijdtenue, elkaar bij het net de hand en lopen daarna naar hun eigen spelersbank.

		schudden. Zij blijven echter bij de netpaal staan. De 1^e scheidsrechter links en de 2^e scheidsrechter rechts gezien vanaf de tellertafel. 	
1 min. vóór de start	Als er “mini(’s) van de week” serveren, is het protocol eerder gestart.	De 1^e scheidsrechter fluit en de basisspelers komen via de zijlijn het veld in. De 2^e scheidsrechter controleert de beginopstelling aan de hand van het opstellingsbriefje. Hij vraagt aan de teller of hij ook de beginopstelling heeft gecontroleerd en klaar is om te beginnen. De 2^e scheidsrechter geeft daarna de wedstrijdbal aan degene die de eerste service gaat nemen. Als er “mini(’s) van de week” gaan serveren, geeft de 2^e scheidsrechter de bal(len) eerst aan de mini(’s).	De basisspelers komen via de zijlijn het veld in. De 2^e scheidsrechter geeft na de controle van de beginopstelling de eventuele libero toestemming om zijn plaats in te nemen.
0:0 start		De 2 ^e scheidsrechter steekt beide handen op naar de 1 ^e scheidsrechter ten teken dat beide teams klaar zijn voor de wedstrijd en de 1 ^e scheidsrechter fluit voor de eerste service van de wedstrijd op het aanvangstijdstip van de wedstrijd.	

Gedragscode

Het scheidsrechterskorps (scheidsrechter en teller), scheidsrechterbegeleider/beoordelaar (SRBB)(verder te noemen “official”) neemt binnen de Nederlandse Volleybalbond een bijzondere plaats in. Er wordt op je gelet en naar je geluisterd, ook als je niet in functie bent. Daarom levert een official tegenover derden geen openlijke kritiek op andere officials. Tegenover derden (spelers, publiek) mag je desgevraagd je eigen mening geven, maar doe dat zonder waardeoordeel over het optreden van een collega. Een mogelijk verschil van inzicht praat je onderling uit, niet in het openbaar.

Het hoofd Zaalvolleybal kan in overleg met de groepscoördinator en de voorzitter Arbitrage Nederland tegen een official een maatregel nemen indien hij handelt tegen deze gedragscode. Hiervoor dient altijd hoor/wederhoor te worden toegepast en de sanctie dient in verhouding te staan tot hetgeen is voorgevallen. De maatregel kan enkel betrekking hebben op het voor een bepaalde periode niet inzetten van de official.

Gedraag je als official zodanig dat de aandacht van spelers en publiek zich volledig op de wedstrijd richt en niet op jou.

Elke scheidsrechter wordt zoveel mogelijk begeleid en beoordeeld op zijn functioneren door SRBB’ers.

Verder worden er door de teams teamtevredenheidsformulieren ingevuld en door de scheidsrechter zelfreflectieformulieren

Een SRBB’er maakt zich voor de wedstrijd als zodanig bekend. Een SRBB’er praat na afloop altijd met de scheidsrechter.

De SRBB’er let op de techniekbeoordeling, de uitstraling en het totale beeld van je optreden. In het algemeen wordt steeds meer gekeken naar de grote lijn van het aanleggen, het vaststellen en vasthouden van de technische lijn alsmede het optreden/gedrag (communicatie, wijze van tekens geven, enzovoorts) van de scheidsrechter.

Ook de persoonlijkheid van de scheidsrechter vormt een belangrijk onderdeel van de rapportage. Dit wordt bekeken aan de hand van je vaardigheden als scheidsrechter, met name op het effect dat je persoonlijkheid heeft op het wedstrijdverloop en hoe je overkomt bij de wedstrijddeelnemers.

Als er klachten zijn over aanwijzing, indeling in een aanwijsgroep, begeleiding of beoordeling, kun je je richten tot je groepscoördinator. Vind je dat het gesprek met je groepscoördinator

niet het gewenste resultaat oplevert, neem dan contact op met de coördinator arbitrage op het hoofdkantoor of het hoofd arbitrage zaalvolleybal. Dit geldt ook bij kritiek of wensen op een ander gebied.

Kritische verhalen, geuit in de wandelgangen, hoe interessant dan ook, dragen niet bij tot een goede onderlinge verstandhouding, lossen de problemen hier ook niet mee op en stralen geen professionele houding uit.

Houd de eer van de official hoog en zorg voor een goede collegiale ondersteuning!

Het aanwijzen van een nieuwe libero bij een team dat met één libero speelt (spelregel 19.4.2)

Voorbeelden van een liberoovervanging bij een team dat met 1 libero speelt:

<i>Libero is</i>	<i>Vervangingsmogelijkheden:</i>
niet meer in staat om verder te spelen;	Actieve libero in het veld onmiddellijk laten vervangen door de vervangen speler of door een nieuwe libero.
uit het veld gestuurd;	Actieve libero in het veld onmiddellijk laten vervangen door de vervangen speler of door een nieuwe libero.
gediskwalificeerd;	Actieve Libero in het veld onmiddellijk laten vervangen door de vervangen speler of door een nieuwe libero.
om welke reden dan ook niet meer in staat verder te spelen.	Na de volgende voltooide rally de libero laten vervangen door de vervangen speler of door een nieuwe libero óf wachten tot een later moment in de wedstrijd.

Het aanwijzen van een nieuwe libero bij een team dat met twee libero's speelt (spelregel 19.4.3)

Bij kolom Libero 1: Deze situatie gebeurt bij de actieve libero

Bij kolom Libero 2: Deze situatie gebeurt bij de actieve tweede libero later in de set/wedstrijd.

Voorbeelden van:

<i>Libero 1 is</i>	<i>Vervangingsmogelijkheden:</i>	<i>Libero 2 is....</i>	<i>Vervangingsmogelijkheden:</i>	<i>Wanneer het team het recht van het aanwijzen van een nieuwe libero bij libero 2 heeft uitgevoerd, dan</i>
niet meer in staat om verder te spelen;	direct door de tweede libero of door de vervangen speler laten vervangen;	niet meer in staat om verder te spelen;	de actieve libero in het veld onmiddellijk laten vervangen door de vervangen speler of door een nieuwe libero;	speelt dit team verder met één libero
uit het veld gestuurd;	direct door de tweede libero of door de vervangen speler laten vervangen;	niet meer in staat om verder te spelen;	de actieve libero in het veld onmiddellijk laten vervangen door de vervangen speler of	speelt het team bij het begin van de volgende set weer met twee libero's;

			door een nieuwe libero;	
gediskwalificeerd;	direct door de tweede libero of door de vervangen speler laten vervangen;	niet meer in staat om verder te spelen;	de actieve libero in het veld onmiddellijk laten vervangen door de vervangen speler of door een nieuwe libero	speelt dit team verder met één libero;
niet meer in staat om verder te spelen;	direct door de tweede libero of door de vervangen speler laten vervangen;	uit het veld gestuurd;	de actieve libero in het veld onmiddellijk laten vervangen door de vervangen speler of door een nieuwe libero;	speelt het team verder met één libero. De uit het veld gestuurde libero uit kolom "Libero 2" heeft niet meer het recht om terug te keren in de wedstrijd.
uit het veld gestuurd;	direct door de tweede libero of door de vervangen speler laten vervangen;	in dezelfde set ook uit het veld gestuurd;	de nog aanwezige actieve libero in het veld onmiddellijk laten vervangen door de vervangen speler of door een nieuwe libero;	speelt het team in de volgende set weer verder met één libero uit kolom "Libero 1" en met die nieuwe libero, dus weer met twee libero's. De uit het veld gestuurde libero uit kolom "Libero 2" heeft niet meer het recht om terug te keren in de wedstrijd.

gediskwalificeerd;	direct door de tweede libero of door de vervangen speler laten vervangen;	in dezelfde set ook uit het veld gestuurd;	de nog aanwezige actieve libero uit kolom "Libero 2" in het veld onmiddellijk laten vervangen door de vervangen speler of door een nieuwe libero;	speelt nu in de volgende set verder met die nieuwe libero, dus nog maar met één libero. De uit het veld gestuurde libero uit kolom "Libero 2" heeft niet meer het recht om terug te keren in de wedstrijd.
niet meer in staat om verder te spelen;	direct door de tweede libero of door de vervangen speler laten vervangen;	in dezelfde set gediskwalificeerd (van buiten of van binnen het speelveld);	de mogelijk nieuwe libero als vervanger voor de gediskwalificeerde libero laten spelen of de nog niet vervangen libero uit kolom "Libero 1" nu vervangen en laten spelen;	speelt het team verder met één libero. De aangewezen nieuwe libero voor de gediskwalificeerde libero mag verder spelen.
uit het veld gestuurd;	direct door de tweede libero of door de vervangen speler laten vervangen;	in dezelfde set gediskwalificeerd;	de nog aanwezige actieve libero in het veld onmiddellijk laten vervangen door de vervangen speler of door een nieuwe libero;	speelt het team de volgende set weer verder met twee libero's. De aangewezen nieuwe libero voor de gediskwalificeerde libero mag verder spelen. De uit het veld gestuurde libero van kolom 1 "Libero 1" mag de volgende set weer meedoen.
gediskwalificeerd;	direct door de 2 ^e libero of door de vervangen speler laten vervangen;	in dezelfde set gediskwalificeerd;	actieve libero in het veld onmiddellijk laten vervangen door de vervangen speler of door een nieuwe libero;	speelt het team verder met één libero.

niet meer in staat om verder te spelen;	direct door tweede libero of door de vervangen speler laten vervangen;	om welke reden dan ook niet meer in staat bent om verder te spelen;	na de volgende voltooide rally door de vervangen speler of door een nieuwe libero laten vervangen;	speelt het team verder met één libero. De coach kan met een nieuwe libero het spel vervolgen.
uit het veld gestuurd;	direct door tweede libero of door de vervangen speler laten vervangen;	om welke reden dan ook niet meer in staat bent om verder te spelen;	na de volgende voltooide rally door de vervangen speler of door een nieuwe libero laten vervangen;	speelt het team de volgende set weer verder met twee libero's;
gediskwalificeerd;	direct door tweede libero of door de vervangen speler;	om welke reden dan ook niet meer in staat bent om verder te spelen;	na de volgende voltooide rally door de vervangen speler of door een nieuwe libero laten vervangen;	speelt het team verder met één libero. De coach kan met een nieuwe libero het spel vervolgen.